

PRAVNA HRONIKA

Pravna hronika | Broj 1 | Godina 1

IZLAZI DVA PUTA GODIŠNJE

Teme broja:

Novine u jurisprudenciji Ustavnog suda BiH

Novi razvoj prakse ESLJP-a

Paneli za ujednačavanje sudske prakse

PRAVNA HRONIKA

IMPRESUM:

GLAVNA I ODGOVORNA UREDNICA

Aida Trožić

UREDNIŠTVO

Biljana Braithwaite, Marija Jovanović,
Aida Trožić

SARADNICI

Vera Bjelogrić, Beatrice Blois,
Catharina Harby, Emira Hodžić,
Vanja Pavlović, Sevima Sali-Terzić,
Almir Tabaković

DIZAJN

Kliker Dizajn - Marko Milićević

LEKTURA I KOREKTURA

Maja Andrić

IZDAVAČI

Centar za edukaciju sudija i tužilaca
u Federaciji BiH
Centar za edukaciju sudija i tužilaca
u Republici Srpskoj

Izdavanje ovog časopisa je finansirala Vlada
Ujedinjenog Kraljevstva. Međutim, u njemu
izneseni stavovi ne odražavaju nužno politiku
Vlade Ujedinjenog Kraljevstva.

Dragi čitaoci,

pred vama se nalazi prvi broj *Pravne hronike*. Ovaj časopis je rezultat nastojanja da se na jednom mjestu prikažu aktuelne i relevantne informacije u pogledu razvoja sudske prakse u Bosni i Hercegovini. Iako je sudska praksa samo supsidijarni izvor prava u našem pravnom sistemu, ipak je nesporno relevantna za ostvarivanje ljudskih prava i jednakost građana pred zakonom.

U Bosni i Hercegovini u 21. stoljeću, u okviru namjere da se dostignuti napredak u razvoju pravosuđa i zakonodavstva nastavi, pojavila se potreba za kontinuiranim sistemskim stručnim usavršavanjem pravnika. To je podrazumijevalo upoznavanje s novim zakonodavnim rješenjima i razvojem sudske prakse redovnih sudova, Ustavnog suda BiH, Evropskog suda za ljudska prava, Suda Evropske unije, te drugih sudova čija tumačenja mogu poslužiti kao izvor prava, te s mogućnostima za pretraživanje sudske prakse, kao i mogućnostima za stručno usavršavanje.

Rukovodeći se činjenicom da je znanje preduslov nezavisnosti pravosuđa, pojavila se ideja o jednoj periodičnoj publikaciji u kojoj će sve neophodne informacije biti objavljene na jednom mjestu. Zahvaljujući entuzijazmu autora i podršci VSTV-a BiH, CEST-a FBiH, CEST-a RS, Ustavnog suda BiH, Suda BiH, a posebno AIRE centra i finansijskoj podršci Ministarstva spoljnih poslova Ujedinjenog Kraljevstva, ta ideja je pretočena u stvarnost.

U ovom broju možete čitati šta obuhvata razvoj prakse Evropskog suda za ljudska prava, koji uključuje najznačajnije odluke ESLJP-a iz 2014. godine, kao i pregled odabranih presuda iz regije jugoistočne Evrope, poseban osvrt na primjenu člana 7 EKLJP-a u BiH nakon presude ESLJP-a donesene u predmetu *Maktouf i Damjanović*; koje su to novine u jurisprudenciji Ustavnog suda Bosne i Hercegovine u vezi primjene članova 5, 6, 7 i 11 EKLJP-a; te o novinama u jurisprudenciji Suda Bosne i Hercegovine iz krivične i upravne oblasti. Također, u ovom broju objavljujemo pravna shvatanja Panela za ujednačavanje sudske prakse, članak o Sudu Evropske unije i relevantnosti prakse istog suda za pravosuđe u BiH, informacije o mogućnostima za obuku pravnika u Bosni i Hercegovini, članke o elektronskim bazama podataka i pravnim blogovima, kao i novosti iz zakonodavstva.

U nadi da će vam se ovaj prvi broj *Pravne hronike* svidjeti, želim vam ugodno čitanje.

Aida Trožić

Glavna i odgovorna urednica

Poštovani čitaoci,

Pravna hronika predstavlja rezultat rada na projektu „Jačanje pravosuđa Bosne i Hercegovine za evropske integracije“ koji sprovodi AIRE centar a finansira Ministarstvo spoljnih poslova Ujedinjenog Kraljevstva.

Projekat je usmjeren ka jačanju vladavine prava u BiH u okviru procesa pristupanja Evropskoj uniji i ima trostruki cilj: prvo, da otkloni slabosti koje je Evropska komisija utvrdila u pravosuđu BiH i izložila u svojim Izveštajima o napretku 2013. i 2014. godine; zatim, da ojača kapacitete Centara za edukaciju sudija i tužilaca FBiH i RS; i, konačno, da pomogne vlastima BiH da obezbijede da nacionalno pravosuđe ispunjava evropske standarde. Projekat se naročito usredsređuje na primjenu Evropske konvencije za ljudska prava (EKLJP-a) na nacionalnom nivou.

U skladu s datim ciljevima, jedna od tri osnovne komponente projekta jeste priprema i objavljivanje pravnog časopisa putem kojeg će se pravници u BiH upoznavati s novinama u zakonodavstvu, kao i s aktuelnom praksom – kako sudova iz BiH, tako i onih na evropskom nivou.

Preostale dvije projektne aktivnosti se usredsređuju, prvo, na pomoć Centru za edukaciju sudija i tužilaca Federacije Bosne i Hercegovine (CEST FBiH) u sprovođenju ciljane obuke na polju evropskog prava ljudskih prava za zaposlene u najvišim sudovima – Ustavnom sudu BiH i Sudu BiH – pri čemu će glavna pažnja biti posvećena najurgentnijim potrebama za obukom u ovoj oblasti; drugo, u okviru projekta će biti pripremljeno pet tematskih priručnika o oblastima u kojima primjena evropskog prava ljudskih prava u BiH ne zadovoljava utvrđene standarde.

Unapređenje implementacije EKLJP-a na nacionalnom nivou jedan je od temeljnih uslova napretka u procesu pristupanja Evropskoj uniji, a izazovi na tom planu predstavljaju značajan dio reformskih napora u BiH. Stepem zaštite ljudskih prava na nacionalnom nivou predstavlja indikator posvećenosti vladavini prava i osnovnim vrijednostima zemalja članica Evropske unije. Međutim, efikasna primjena evropskog prava ljudskih prava uslovljena je dobrim poznavanjem sudske prakse ESLJP-a od strane domaćih sudija i tužilaca, budući da osnovni principi ovog prava nisu sadržani u tekstu same Konvencije već u obimnoj praksi Suda u Strazburu. Biti ukorak s obimnom i kompleksnom praksom ESLJP-a izazov je čak i za pripadnike pravosuđa u zemljama s mnogo dužim stažom u primjeni EKLJP-a, budući da zahtijeva inkorporiranje novog sistema prava i prilagođavanje na novi način pravnog razmišljanja.

U skladu s tim, ideja *Pravne hronike* je da kroz pregled sudske prakse, prije svega ESLJP-a ali i Suda EU, obezbijedi prikaz najnovijih i najznačajnijih dešavanja u razvoju evropskog prava ljudskih prava. I, na kraju, pregled prakse najviših sudova BiH ima za cilj da sudijama, tužiocima, advokatima i ostalim pravnim stručnjacima širom zemlje pruži uvid u način na koji ovi sudovi pristupaju tumačenju i primjeni prakse ESLJP-a.

Nadamo se da će izdanja *Pravne hronike* predstavljati značajan instrument u realizaciji reformskih ciljeva na putu ka punopravnom članstvu BiH u Evropskoj uniji.

Biljana Braithwaite

Programska menadžerka Programa za vladavinu prava na zapadnom Balkanu u AIRE centru

Dragi čitaoci,

posebna čast i zadovoljstvo mi je predstaviti vam prvi broj *Pravne hronike* razvijen u okviru projekta „Jačanje pravosuđa Bosne i Hercegovine za evropske integracije“, a koji provodi AIRE centar iz Londona u cilju promocije primjene Evropske konvencije o ljudskim pravima i osnovnim slobodama u našem pravosuđu.

Ovaj časopis predstavlja izvanrednu mogućnost da se nosioci pravosudnih funkcija upoznaju s novinama i trendovima sudske prakse u Bosni i Hercegovini, ali i na evropskom nivou. Dobro informisani i edukovani nosioci pravosudnih funkcija koji redovno prate sudsku praksu domaćih i evropskih sudova predstavljaju najveću garanciju zaštite prava svih građana, te čine stub nezavisnog i nepristrasnog pravosuđa. Ova publikacija će nastojati da kontinuirano doprinosi tome.

Istovremeno, časopis će omogućiti i široj pravnoj zajednici da se upozna s mogućnostima pristupa bazi odabranih odluka domaćih sudova koja se vodi i ažurira u VSTV-u, s posebnim osvrtom na bazu podataka s odlukama prevedenim na jezike naroda u regionu (*database* AIRE centra). Naime, standardi i tumačenja prakse Evropskog suda za ljudska prava kroz odluke tog suda su od iznimnog značaja sa rad svih sudova u Bosni i Hercegovini, a putem *Pravne hronike* će biti lakše dostupne za čitanje i proučavanje.

Pored toga, ovaj časopis pruža mogućnost informisanja o novinama u radu Panela za ujednačavanja sudske prakse u BiH i njihovim pravnim shvatanjima, koja se već reflektuju i u odlukama Ustavnog suda BiH.

Obzirom da je *Pravna hronika* prva publikacija takve vrste u BiH, očekujem da će vam biti od koristi u svakodnevnom radu, a posebno se zahvaljujem AIRE centru, Ministarstvu spoljnih poslova Ujedinjenog Kraljevstva, CEST-u FBiH i RS, redakciji i svim autorima na predanom i kreativnom radu u nastojanju da ukažu na aktuelni momenat u razvoju sudske prakse i njen sve veći značaj u primjeni prava.

Milan Tegeltija
Predsjednik VSTV-a BiH

Dragi čitaoci,

uloga sudija i tužioca u modernom društvu se neprekidno razvija. Moderno društvo želi pred sobom imati sudiju i tužioca koji poznaju pravo ne samo svoje države, već i pravo drugih zemalja, te međunarodne pravne standarde. Također, moderan sudija ili tužilac ne treba samo da prati pravne novine, već da spozna i prati različite pojave i promjene u društvu i analizira izazove s kojima se susreće u vezi s tim pojavama.

Samim tim, neophodna je kontinuirana edukacija sudija i tužilaca koja je od suštinske važnosti za obavljanje njihovih funkcija. Ona predstavlja garanciju za nezavisnost i nepristrasnost, predstavlja ne samo pravo već i obavezu da svoju profesionalnu kompetentnost održavaju na visokom nivou i dalje je unapređuju. Kontinuirana edukacija sudija i tužilaca je također jedan od bitnih preduslova za jačanje povjerenja građana u pravosudni sistem.

Rukovodeći se ovim smjernicama, Centri za edukaciju sudija i tužilaca u Republici Srpskoj i Federaciji Bosne i Hercegovine svake godine izrađuju programe obuke za narednu godinu koji sadrže Program stručnog usavršavanja (kontinuirane obuke) sudija i tužilaca i Program početne obuke lica koja se namjeravaju baviti tom ulogom.

U okviru evaluacijskih upitnika učesnicima edukativnih aktivnosti se ukazivalo na značaj sudske prakse, te koliko im je ona u njihovom radu neophodna. Časopis *Pravna hronika* je proizašao iz ideje da se sudska praksa na jednom mjestu na što jednostavniji način učini dostupnom široj pravosudnoj zajednici.

Pravna hronika pruža mogućnost široj pravosudnoj zajednici da se upozna s praksom sudova iz Bosne i Hercegovine, praksom Evropskog suda za ljudska prava, te resursima i mogućnostima za stručno usavršavanje.

S posebnim zadovoljstvom vam predstavljamo prvi broj *Pravne hronike* koji je rezultat kontinuiranog napora Centara za edukaciju sudija i tužilaca u Federaciji BiH i Republici Srpskoj i Visokog sudskog tužilačkog vijeća BiH. Posebnu zahvalnost želimo iskazati projektu „Jačanje pravosuđa Bosne i Hercegovine za evropske integracije“ koji provodi AIRE centar, te Ministarstvu spoljnih poslova Ujedinjenog Kraljevstva.

Centri za edukaciju sudija i tužilaca u FBiH i RS

Koncept

Časopis *Pravna hronika* je osmišljen u cilju podizanja svijesti o razvoju sudske prakse i ljudskim pravima, a namijenjen je sudijama, tužiocima, advokatima i ostalim pravnim stručnjacima širom zemlje. Pravници u BiH će se putem ovog časopisa moći upoznati s novinama u zakonodavstvu i relevantnoj praksi domaćih sudova, kako na državnom, tako i na nivou entiteta. *Pravna hronika* će, pored toga, sadržavati pregled ključnih novina u praksi ESLJP-a i Suda Evropske unije relevantnih za BiH. Časopis se, dakle, usredsređuje na kretanja u zakonodavstvu i na praksu domaćih sudova i ESLJP-a, kao i na praksu Suda EU relevantnu za BiH, te nastoji čitaoce upoznati s najnovijim i najznačajnijim novinama u ovoj oblasti.

Izdavanje ovog časopisa ima za cilj i unapređenje primjene EKLJP-a na nacionalnom nivou te doprinos rješavanju konkretnih problema utvrđenih u dijelovima Izvještaja o napretku u kojima se Evropska komisija bavi reformama pravosuđa i vladavinom prava. Časopis će također služiti kao produžetak redovne obuke koju provode CEST FBIH i CEST RS.

Pravna hronika je osmišljena kao pravni informativni časopis koji će uređivati pravni eksperti Bosne i Hercegovine. Eksperti Centra za edukaciju sudija i tužilaca u Federaciji BiH, Centra za edukaciju sudija i tužilaca Republike Srpske, Visokog sudskog i tužilačkog vijeća BiH i AIRE centra pružaju aktivnu podršku razvoju ovog časopisa.

U cilju osiguranja samoodrživosti časopisa, autori članaka su pravni savjetnici Ustavnog suda BiH, Suda BiH, a od narednog broja i Vrhovnog suda Federacije BiH i Vrhovnog suda Republike Srpske. Članke će pripremati i drugi pravni stručnjaci i profesori prava po potrebi. Angažman domaćih stručnjaka je od presudnog značaja za samoodrživost ovog časopisa, jer on prije svega ima za cilj da bude u službi potrebe za kontinuiranom edukacijom pravnika iz Bosne i Hercegovine.

Pravna hronika će se objavljivati dva puta godišnje.

Sadržaj

Predgovori.....	3
Koncept	7
Novi razvoj prakse ESLJP-a.....	9
Novine u jurisprudenciji Ustavnog suda BiH	18
Novine u jurisprudenciji Suda BiH iz krivične i upravne oblasti.....	25
Paneli za ujednačavanje sudske prakse.....	29
Sud Evropske unije i relevantnost prakse istog suda za pravosuđe u BiH	35
Mogućnosti za obuku pravnika u BiH	39
Elektronske baze podataka.....	44
Pravni blogovi.....	48
Novosti iz zakonodavstva	51
Primjena člana 7 EKLJP-a nakon presude ESLJP-a donešene u predmetu Maktouf i Damjanović.....	53

Novi razvoj prakse Europskog suda za ljudska prava (ESLJP)

Pripremilo: Biljana Braithwaite, Catharina Harby i Beatrice Blois, AIRE centar

Uvod

Ovaj dio sadrži neke od najznačajnijih odluka ESLJP-a usvojene tijekom prošle godine koje daju pregled razvoja ključnih principa tumačenja i primjene Konvencije po pitanjima od značaja u Bosni i Hercegovini.

Prvi dio se generalno odnosi na broj aplikacija koje je Sud zaprimio, te ukratko prikazuje neke novije presude koje je usvojio tijekom 2014. godine. Drugi dio predstavlja broj aplikacija koje je Sud zaprimio iz regije, te pitanja i povrede prava na koje se ove aplikacije uglavnom odnose. Konačno, treći dio sadrži pregled odabranih presuda od posebnog značaja za praksu sudova u Bosni i Hercegovini.

1. Sud u 2014. godini

Tijekom 2014. godine Europski sud za ljudska prava riješio je 86.063 aplikacije. Od ovog broja, 83.675 aplikacija je proglašeno neprihvatljivim ili su brisane s liste predmeta. Razlog tome jeste što aplikanti nisu poštovali procedure podnošenja aplikacija, nisu imali pravo na podnošenje aplikacije ili iz drugih razloga nisu ispunili kriterije prihvatljivosti aplikacije. Do kraja 2014. godine ukupan broj aplikacija koje su se našle u postupku pred Sudom bio je 69.900, što je za 30% manje u odnosu na prethodnu godinu. Nakon stupanja na snagu Protokola br. 14 broj slučajeva u postupku pred Sudom je značajno opao. U 2011. godini lista predmeta je dosegla svoj vrhunac s 151.600 predmeta u postupku pred Sudom. Ukrajina je država protiv koje je trenutno podnesen najveći broj aplikacija (13.635 postupaka u tijeku), uz napomenu Suda da ovo može biti odraz nedavno započetog sukoba u Ukrajini koji još uvijek traje.

Većina povreda prava utvrđenih u 2014. godini odnosi se na pravo na slobodu i sigurnost ličnosti (član 5), slijedi povreda prava na pravično suđenje (član 6), uključujući dužinu postupka (član 6).

Sud je tijekom ove godine razmatrao i neka nova pitanja. Primjeri su kako slijedi:

- Veliko vijeće je razmatralo primjenu Konvencije i pojam „nadležnosti” u smislu člana 1, u svjetlu primjene prava oružanog konflikta.^[1]
- Veliko vijeće je priznalo sposobnost NVO da podnese aplikaciju Sudu u korist preminulog, mentalno bolesnog mladića.^[2]
- Sud je po prvi put razmatrao kompatibilnost procedure nagodbe odbrane i tužiteljstva u kontekstu prava na pravično suđenje prema Konvenciji.^[3]
- Po prvi put, Sud je utvrdio povredu člana 6 zbog nepostojanja obrazloženja žalbenog suda koji je odlučio da prihvati žalbu i ponovno razmatra slučaj.^[4]
- Koncept „zajedničkog života” u društvu je po prvi put priznat kao legitiman cilj od strane Velikog vijeća.^[5]
- Veliko vijeće je pojasnilo primjenu pravične naknade (član 41) u međudržavnim slučajevima.^[6]

2. Povrede prava koje je Sud utvrdio u regiji

Na dan 31. decembra 2014. godine, od ukupno 69.900 aplikacija u postupku pred Sudom, 4.903 apli-

kacije su bile podnesene protiv država regije. Ukupno je 366 aplikacija podneseno protiv Albanije, 728 protiv Bosne i Hercegovine, 549 protiv Hrvatske, 238 protiv Bivše Jugoslavenske Republike Makedonije, 499 protiv Crne Gore i 2.523 protiv Srbije.

Ovaj dio će se osvrnuti na osnovne pravne principe koje je Sud utvrdio u odnosu na povrede prava koje se najčešće ponavljaju u regiji. Tijekom 2014. one su bile sljedeće:

Povrede **člana 6**, pravo na pravično suđenje, naročito **u vezi neizvršenja domaćih odluka i dužine postupka**: Sud je u svojoj praksi stalno isticao da se postupci trebaju provoditi u razumnom roku, te da države regije generalno imaju obavezu svoj pravosudni sistem organizirati tako da se poštuju ove garancije. Važno je napomenuti da izvršenje sudske presude predstavlja integralni dio suđenja u svrhu zahtjeva za postupanje u razumnom roku, stoga propust nadležnih vlasti da izvrše konačnu sudsku odluku predstavlja kršenje člana 6. Vidjeti: *Nikolić-Krstić protiv Srbije*,^[7] *Ridić i drugi protiv Srbije*.^[8]

Povrede **člana 1 Protokola br. 1, pravo na imovinu**: Sud je utvrdio da će miješanje u imovinu, eksproprijacija ili kontrola korištenja generalno biti opravdani ukoliko poštuju zahtjeve zakonitosti i ukoliko slijede opći ili javni interes. Nadležna tijela Konvencije su uvela zahtjev proporcionalnosti i potrebu uspostavljanja pravične ravnoteže između zahtjeva zajednice i zaštite pojedinačnih interesa. Povodom toga, u regiji je postavljeno nekoliko jasnih pitanja koja su se ticala isplate penzija/mirovina, poduzeća u državnom vlasništvu, državnog kapitala, „stare” devizne štednje i izmirenja ratne štete. Ovdje su izneseni neki primjeri gdje su nadležne vlasti propustile da adekvatno odgovore na miješanje u imovinu, što je ukazalo na postojanje sistemskog problema. Vidjeti: *Ališić i drugi protiv Bosne i Hercegovine, Hrvatske, Srbije, Slovenije i Bivše Jugoslavenske Republike Makedonije*^[9], *Pop-Ilić i drugi protiv Srbije*^[10].

Povrede **člana 8, pravo na poštivanje privatnog i porodičnog života**: Neispunjavanje pozitivnih obaveza iz člana 8 ostaje veliki problem. Sud je utvrdio da član 8 postavlja obavezu nemiješanja u pravo pojedinca na privatni život, porodični život, dom i prepisku. Mjere koje poduzima država, i koje utiču na pojedinca u nekoj od ovih sfera, mogu predstavljati miješanje. Međutim, država također mora poduzeti pozitivne korake kako bi osigurala efikasnu zaštitu prava zaštićenih članom 8. Ovo se odnosi ne samo na odnos između države i pojedinca, nego i između pojedinca i privatnih organa, kao i između privatnih pojedinaca. Od države se može zahtijevati da poduzme mjere u cilju zaštite prava iz člana 8, kao što je ponovno spajanje roditelja i djece i usvajanje propisa o provođenju testova za dokazivanje očinstva. Vidjeti: *Ivinović protiv Hrvatske*^[11], *Marić protiv Hrvatske*^[12].

Ostale povrede prava odnose se na sljedeće:

Država ne ispunjava **pozitivne obaveze prema članu 3**: U pogledu pozitivnih obaveza države prema članu 3, one uključuju, na primjer, obavezu zaštite pojedinca od napada drugog pojedinca kada su nadležne vlasti znale ili su trebale znati da postoji realan i neposredan rizik da se napad desi. Vidjeti: *O’Keeffe protiv Irske*^[13].

Izostanak efikasne **istrage o povredama prava iz članova 2 i 3**: Sud je utvrdio da je propisno provedena istraga ključna za uspostavljanje povjerenja javnosti u vladavinu prava. Istrage se moraju provoditi brzo, efikasno i od strane nezavisnih istražitelja. Mora biti osiguran element javnog nadzora. Srodnici preminule žrtve imaju legitimni interes da se provede efikasna istraga i trebaju biti uključeni i pravno zastupljeni u mjeri koja je neophodna za zaštitu njihovih interesa. Vidjeti: *Jelić protiv Hrvatske*^[14].

Povrede **slobode izražavanja prema članu 10**: Sud je utvrdio da se trebaju vagati suprotstavljeni interesi, kao što su pravo na slobodu izražavanja na jednoj strani i pitanje nacionalne sigurnosti na drugoj strani. Važno je, međutim, istaći da postoji mali prostor za ograničenja kada se radi o političkim govorima ili debatama o pitanjima od javnog interesa, tako da su granice prihvatljivog kritičizma u odnosu na političare šire nego u odnosu na privatne pojedince, s obzirom da su riječi i djela ovih prvih izloženi jačoj kontroli javnosti. Međutim, svi pojedinci uživaju pravo na zaštitu svog privatnog života, tako da zaštita ugleda i prava drugih predstavlja jedan od legitimnih ciljeva iz drugog stava ovog člana. S druge strane, nadležne vlasti imaju znatno širok obim ovlaštenja da ograniče govor mržnje. Primjena zakona o kleveti može biti opravdana u nekim okolnostima; međutim, jako oštre kazne za klevetu mogu predstavljati neproporcionalno miješanje u slobodu izražavanja. Vidjeti: *Tešić protiv Srbije*^[15].

Ovaj članak *Pravne hronike* će na ovom mjestu preći na svoj treći dio: pregled odabranih presuda koje su od značaja za sudsku praksu u Bosni i Hercegovini

3. Pregled odabranih presuda

Ovaj dio razmatra šest odabranih slučajeva: *Luli i drugi protiv Albanije*, *Lakatoš i drugi protiv Srbije*, *Habimi i drugi protiv Srbije*, *Bljakaj i drugi protiv Hrvatske*, *Marguš protiv Hrvatske* i *Mladina d.d. Ljubljana protiv Slovenije*, te sadrži sažetke činjeničnog opisa slučaja i odluke Suda, kao i stručni pravni komentar o svakom slučaju.

PRESUDA U SLUČAJU LULI I DRUGI protiv ALBANIJE

(Aplikacije br. 64480/09, 64482/09, 12874/10, 56935/10, 3129/12 i 31355/09)

1. april 2014.

Činjenice i odluka

Aplikanti su deset albanskih državljana koji su se žalili na prekomjernu dužinu građanskih postupaka koje su vodili za ostvarenje svojih imovinskih prava. Postupci su trajali 6, 5 i 3 godine. Aplikanti su pred Europskim sudom za ljudska prava isticali povrede člana 6(1) i člana 1 Protokola br. 1 uz Konvenciju.

Sud je istakao da prekomjerna dužina postupka postaje ozbiljan problem u domaćim procedurama Albanije i da ovo može dovesti do podnošenja drugih osnovanih aplikacija. Sud je podsjetio da je na državama ugovornicama dužnost da svoj pravni sistem organiziraju na način da nadležne vlasti mogu ispuniti zahtjeve iz člana 6 Konvencije, uključujući obavezu postupanja u razumnom roku te, gdje je potrebno, spajanje postupaka i odlaganje ili odbacivanje zahtjeva za daljnje vođenje postupka. Sud je utvrdio da je došlo do povrede člana 6(1) Konvencije. U pogledu aplikacija br. 12874/10 i 56935/10 Sud je istakao da su domaće vlasti propustile da pruže dovoljno objašnjenja ili rješenje za nastalo kašnjenje. Shodno tome, utvrđena je povreda člana 6(1) Konvencije.

U pogledu člana 1 Protokola br. 1, Sud je utvrdio da domaći postupci u kojima aplikanti traže ostvarenje svojih nasljednih imovinskih prava još uvijek traju, tako da nije bilo sasvim jasno da li su aplikanti imali postojeću imovinu u smislu člana 1 Protokola br. 1 ili su imali samo legitimno očekivanje da će ostvariti ova prava. Sud je stoga odbio ovu žalbu kao preuranjenu u skladu s članom 35 Konvencije.

U vezi člana 46, Sud je istakao da njegovi zaključci ukazuju kako prekomjerna dužina postupka postaje „ozbiljan nedostatak domaćih pravnih postupaka”. Rastući broj aplikacija predstavlja prijetnju budućoj efikasnosti sistema kojeg provodi Konvencija, s obzirom da bi prema stanovištu Suda prav-

ni nedostaci utvrđeni u slučaju ovih pojedinačnih aplikanata kasnije mogli rezultirati podnošenjem velikog broja osnovanih aplikacija. Sud je stoga utvrdio da u procesu izvršenja predmetne presude na domaćem nivou nedvojbeno postoji potreba za provođenjem generalnih mjera, uključujući naročito propisivanje domaćeg pravnog lijeka za slučaj prekomjerne dužine postupka.

Sud je dosudio aplikantima zajedno 1.500 eura na ime nematerijalne štete po aplikacijama br. 64480/09 i 64482/09. Također je dosudio 1.500 eura na ime troškova i izdataka postupka po aplikacijama br. 64480/09 i 64482/09 i 500 eura po aplikaciji br. 56935/10.

Komentar

Ova presuda opet ukazuje na problem koji nagriza provedbu pravde u mnogim pravnim sistemima Europe: pretjerana dužina građanskih i upravnih postupaka, naročito u imovinskim slučajevima. U ovim slučajevima identificirana su dva problema: period inertnosti i neaktivnosti sudova, naročito Vrhovnog suda, te nesposobnost sistema provođenja pravde da iznađe efikasan metod rješavanja problema multipliciranja postupaka o istom pitanju.

Sud je već utvrdio da je Albanija počinila povredu prava u brojnim ranijim predmetima koji se tiču istih pitanja kao predmetni slučaj. Sud je u predmetnom slučaju, u vezi pretjerane dužine postupka, vrlo jasno istakao: da bi Albanija ispunila svoje obaveze prema članu 46 neophodno je na domaćem nivou poduzeti generalne mjere kako bi se riješio ovaj problem – koji ne samo da krši prava ljudi u Albaniji, već također predstavlja prijetnju budućoj efikasnosti sistema zaštite kojeg provodi Konvencija jer dovodi do nastanka brojnih osnovanih „klon” slučajeva. Sud je također utvrdio da Albanija treba propisati domaći pravni lijek u slučaju prekomjerne dužine postupka. Sud je uputio na presudu Velikog vijeća u *Scordino protiv Italije (br. 1)* (presuda od 29. marta 2006.) u kojoj su utvrđeni elementi koje zahtijeva pravni lijek za dužinu postupka kako bi se mogao smatrati efikasnim.

PRESUDA U SLUČAJU LAKATOŠ I DRUGI protiv SRBIJE

(Aplikacija br. 3363/08)

7. januar 2014.

Činjenice i odluka

Tijekom 2006. i 2007. godine u općinama na sjeveru Srbije desile su se brojne pljačke. Glavna meta su bila starija lica, od kojih su neki pretrpjeli ozbiljne tjelesne povrede. Aplikanti su povezani s ovim pljačkama, nakon čega su uhapšeni i odvedeni u policijsku stanicu u Novom Sadu. Policijski službenici su tvrdili da su se aplikanti opirali hapšenju ili su pokušali da pobjegnu, zbog čega su oni morali koristiti silu, uslijed čega su aplikanti pretrpjeli povrede. Dana 8. novembra, kada su izvedeni pred istražnog sudiju, aplikanti su se žalili da ih je policija tukla prilikom hapšenja i nakon dovođenja u policijsku stanicu. Ukupno je doneseno jedanaest odluka o produženju pritvora aplikantima zbog težine moguće kazne i prirode navodno počinjenog djela. Dana 10. jula 2010. aplikanti su proglašeni krivima za 13 pljački i 4 pokušaja pljačke, drugi aplikant je također proglašen krivim za nanošenje ozbiljne tjelesne povrede, te su osuđeni na kaznu zatvora u trajanju od 14 i 15 godina. Međutim, Apelacioni sud u Novom Sadu je ukinuo osude i naložio ponovno suđenje, a pritvor aplikanata je produžen. U novembru 2011. Viši sud u Novom Sadu je ponovno utvrdio da su aplikanti krivi i izrekao iste kazne. Apelacioni sud je potvrdio ovu presudu u junu 2012. godine. Tri aplikanta su pokrenula postupak pred Ustavnim sudom, pozivajući se na brojne materijalne i procesne povrede; ovaj postupak je trajao u vrijeme donošenja presude Europskog suda. U decembru 2012. aplikanti su oslobođeni daljnjeg služenja kazne nakon opće amnestije koju je odobrila Skupština Srbije.

Postupajući po žalbama aplikanata, Europski sud za ljudska prava je u pogledu materijalnog aspekta člana 3 istakao da je jasno da su povrede aplikanata dosegle prag surovosti po članu 3 Konvencije

i utvrdio da je došlo do povrede člana 3 zbog nečovječnog i ponižavajućeg postupanja koje su aplikanti pretrpjeli.

U pogledu proceduralnog aspekta člana 3, Sud je istakao da su se aplikanti žalili pred istražnim sudijom, te pred sudskim i žalbenim vijećima, i da su bili zlostavljani od strane policije. I pored toga, nadležni organi nikada nisu pokrenuli posebnu istragu zbog zlostavljanja, zbog čega je utvrđena povreda člana 3 u procesnom aspektu.

U vezi člana 5, aplikanti su se žalili da se dužina njihovog pritvora u istrazi prije podizanja optužbe 10. jula 2009. godine ne može pravdati težinom moguće kazne i prirodom krivičnog djela. Aplikanti su bili u pritvoru više od jedne godine i osam mjeseci. S obzirom da nisu predočene nikakve činjenice koje bi potvrdile da bi njihovo puštanje narušilo javni red, Sud je utvrdio da je došlo do povrede člana 5(3).

Sud je svakom od aplikanata dosudio po 5.000 eura na ime nematerijalne štete. Dosudio je i 2.750 eura na ime troškova i izdataka domaćih postupaka, te 1.800 eura ukupno na ime troškova i izdataka nastalih u postupku pred Sudom.

Komentar

Činjenice ovog slučaja su teške i uznemirujuće. Krivična djela za koja su aplikanti osuđeni su ozbiljna i nehumana sa stanovišta njihovih žrtava. Međutim, nehumani tretman aplikanata od strane policije je nezakonit i neoprostiv a, kao što je često isticao Komitet za sprečavanje torture (CPT), ovakav tretman se još uvijek redovno dešava u mnogim državama članicama. Ovaj slučaj opet ukazuje na nekažnjivost koju policijski službenici često uživaju kada, kršeći standarde Europske konvencije, postupaju sa zatvorenicima. Sud je pravilno utvrdio da je Srbija povrijedila prava po ovim osnovama, tako da će biti interesantno vidjeti koje generalne mjere će Komitet ministara utvrditi da je Srbija dužna usvojiti kako bi spriječila buduće slične povrede prava.

PRESUDA U SLUČAJU HABIMI I DRUGI protiv SRBIJE

(Aplikacija br. 19072/08)

3. juni 2014.

Činjenice i odluka

U novembru 2006. godine došlo je do protesta u određenom broju zatvora širom Srbije nakon zahtjeva Skupštini Srbije da usvoji posebne zakone o amnestiji. U Kazneno-popravnom zavodu u Nišu izbili su nasilni sukobi između zatvorenika 23. novembra 2006. Zatvorsko osoblje je napustilo zgradu ostavljajući tako 600 zatvorenika bez ikakvog službenog nadzora. Nakon toga, pokrenuta je velika policijska intervencija i protesti su 24. novembra 2006. stavljeni pod kontrolu. Aplikanti su tvrdili da su ih policajci prilikom intervencije tukli uslijed čega su zadobili različite povrede, uključujući lomeve kostiju, modrice i kontuzije. Oni su se također žalili da je službena istraga bila neefikasna. Istraga je započela 24. novembra, a zapovjedni službenik koji je preispitivao slučaj je 28. novembra utvrdio da je sila koju je policija upotrijebila bila zakonita i proporcionalna. Početkom 2007. aplikanti su podnijeli krivične prijave protiv neimenovanih policijskih službenika i nekoliko zatvorskih čuvara, te su tražili od tužiteljstva da utvrdi identitet službenika koji su bili uključeni, prikupi medicinske izvještaje i iskaze svjedoka o incidentu, te podigne optužnice protiv odgovornih. U decembru 2007. tužiteljstvo je odbacilo prijave.

U pogledu materijalnog aspekta člana 3, Europski sud za ljudska prava je utvrdio da čak i u slučaju postojanja medicinskog dokaza o povredama aplikanata nije bilo dokazano izvan svake sumnje da su policijski službenici i/ili zatvorski čuvari zlostavljali aplikante protivno članu 3, tako da nije utvr-

đena materijalna povreda člana 3.

U pogledu procesnog aspekta člana 3, žalbe aplikantata o navodnom nehumanom postupanju predstavljaju osnov za provedbu hitne i efikasne istrage. Sud je našao brojne nedostatke u vezi provedene policijske istrage, uključujući činjenicu da nije bila vođena od strane osoba nezavisnih od umiješanih, a istražni sudija nije učinio ništa da istraži slučajeve zastrašivanja, iako je nekoliko aplikantata tijekom istrage tvrdilo da se plaše da otkriju identitet svojih zlostavljača. Sud je stoga utvrdio da je došlo do povrede procesnog aspekta člana 3.

Sud je svakom od aplikantata dosudio iznos od po 3.500 eura na ime pretrpljene nematerijalne štete, te 5.000 eura na ime troškova i izdataka nastalih u postupku pred Sudom.

Komentar

Sud je stalno isticao da se pravo na provođenje brze i efikasne istrage mora ostvariti u slučaju kada postoje žalbe o nehumanom tretmanu ili *ex officio* u situaciji kada postoje dovoljno jasne indicije da je primijenjen nehumani tretman. Istraga bi trebala dovesti do utvrđivanja da li je korištenje sile od strane države bilo opravdano u datim okolnostima te da, ukoliko jeste, identificira i kazni odgovorne počinioce.

U suprotnom bi generalna zakonska zabrana mučenja, nehumanog i ponižavajućeg tretmana i kažnjavanja, usprkos svom fundamentalnom značaju, bila neefikasna u praksi, tako da bi u nekim slučajevima postojala mogućnost da službenici države zloupotrijebe prava osoba pod svojom kontrolom, bez da snose ikakvu odgovornost. Isto kao i u pogledu materijalnog aspekta člana 3, zahtjev je i ovdje apsolutan. Neprovođenje istrage predstavlja povredu člana 3 koja ne može biti opravdana i od koje nije dozvoljena derogacija. U predmetnom slučaju, neprovođenje potrebne istrage je navelo Sud na oklijevajući zaključak da nije bilo dovoljno dokaza da utvrdi da li se sila (pretjerana i koja je dosegla potrebni prag surovosti) zaista desila, kako bi mogao utvrditi kršenje materijalnog aspekta člana 3.

PRESUDA U SLUČAJU BLJAKAJ I DRUGI protiv HRVATSKE

(Aplikacija br. 74448/12)

18. septembar 2014.

Činjenice i odluka

Aplikanti su srodnici advokatice M.B.B. koju je 2002. godine ustrijelio suprug njene klijentice koju je ona zastupala u brakorazvodnoj parnici. Ubica, A.N., je mentalno poremećen i ranije je pokazivao sklonost nasilnom ponašanju, pretjeranom konzumiranju alkohola i nezakonitom posjedovanju vatrenog oružja. Dan prije ubojstva, A.N. i njegova supruga su bili u policijskoj stanici gdje je prijavljeno kako joj je prijetio da će je ubiti. Policija je također posjetila A.N. kod kuće nakon što im je dojavljeno da se čudno ponaša i prijeti samoubojstvom. Međutim, oni su ga ostavili kod kuće i otišli. Jedan sat nakon toga, A.N. je pucao i ranio svoju suprugu, te nanio smrtonosne povrede M.B.B. Prvostupanjski disciplinski sud je proglasio krivim dva policijska službenika jer su propustili da odmah podnesu izvješće o spornoj situaciji.

Prema članu 2, Sud je ukazao na nasilnu prošlost A.N., te istakao da, usprkos njegovom nasilnom ponašanju koje je bilo vezano za pretjerano konzumiranje alkohola, nadležne vlasti ga nikada nisu prinudile da se podvrgne liječenju. Iako Sud nije mogao sa sigurnošću utvrditi da bi se situacija drugačije odvijala, našao je da nisu bile poduzete razumne mjere koje bi mogle imati suštinski utjecaj na konačni ishod. U nekim određenim situacijama, član 2 nameće pozitivnu obavezu vlasti da

poduzmu preventivne mjere da zaštite pojedinca čiji je život pod rizikom od krivičnog djela drugih. Ova obaveza postoji kada su vlasti znale ili su trebale znati o postojanju realnog i neposrednog rizika po život određenog pojedinca, a propustile su djelovati na način kojim bi se realno mogao izbjeći taj rizik. Ovakve pozitivne obaveze se također primjenjuju u slučajevima gdje postoji obaveza da se osigura opća sigurnost društva.

U predmetnom slučaju, Sud je zaključio da utvrđeni niz propusta policije da primijene neophodnu revnost u odnosu prema objektivnim pokazateljima da je A.N. mentalno poremećen otkriva povredu obaveze države da zaštiti pravo na život koristeći sve potrebne mjere da osigura zaštitu pojedinca od nasilja. Slijedom toga, utvrđena je povreda člana 2.

Komentar

Nakon svoje inicijalne presude *Osman protiv UK* iz 1998. godine, Sud je razmatrao brojne situacije koje su na različit način povlačile pozitivne obaveze države da zaštiti pravo na život. Sud je nedavno utvrdio da se ove pozitivne obaveze primjenjuju ne samo u situacijama u kojima određeni pojedinac predstavlja potencijalnu metu smrtonosnog djela, već i u situacijama gdje postoji generalno prijetnja društvu u cjelini. U predmetnom slučaju, Sud je jasno istakao da test po članu 2 ne zahtijeva da se pokaže: „da nije došlo” do propusta ili omaške nadležnih vlasti, ubojstvo se ne bi desilo. Za postojanje odgovornosti države dovoljno je utvrditi da su nadležne vlasti propustile poduzeti razumne mjere koje su realno mogle izmijeniti ishod ili izbjeći povredu. Konačno, ovaj slučaj se odnosi na ubojstvo advokata u vrijeme dok je obavljala svoju profesionalnu dužnost. Stoga iznenađuje činjenica da je samo u izdvojenim mišljenjima sudija Trajkovske i De Albuquerque spomenuta opasnost s kojom se suočavaju sudije, tužioci, advokati i drugi pravni službenici koji rade na provođenju pravde. S obzirom na specifične rizike koje nosi posao ovih lica, koji je esencijalan za vladavinu prava i pristup pravdi, šteta je da je većina propustila ponoviti UN-ove Osnovne principe o ulozi advokata i uputiti zahtjev vladama da osiguraju advokatima obavljanje njihovih dužnosti bez „prijetnji, ometaanja, uznemiravanja ili nepriličnog miješanja“.

PRESUDA VELIKOG VIJEĆA U SLUČAJU MARGUŠ protiv HRVATSKE

(Aplikacija br. 4455/10)

27. maj 2014.

Činjenice i odluka

Aplikant Fred Marguš hrvatski je državljanin koji trenutno služi zatvorsku kaznu. Tijekom 1991. godine protiv aplikanta je pokrenuto nekoliko krivičnih postupaka na temelju optužbi za počinjene ratne zločine. U junu 1997. godine ovi postupci su djelomično obustavljeni temeljem stupanja na snagu Zakona o općem oprost. Ovaj zakon imao se primijeniti na djela počinjena tijekom oružanog sukoba u Hrvatskoj u razdoblju od 1990. do 1996. godine, osim djela koja predstavljaju teško kršenje humanitarnog prava i ratne zločine.

U aprilu 2006. gdn. Marguš je optužen za ratne zločine protiv civilnog stanovništva. Na posljednjem ročištu aplikant je udaljen iz sudnice, dok je njegov advokat ostao u sudnici. Aplikant je proglašen krivim za djela za koja je optužen. Presudu kojom je aplikant osuđen potvrdio je Vrhovni sud jer je našao da su, iako je aplikant osuđen za djela koja su ranije bila predmetom krivičnog postupka, činjenični opis i pravna kvalifikacija tog krivičnog djela u odnosu na raniji postupak znatno širi u svom opsegu.

Temeljeći svoje žalbe na članu 6(1) i (3)c, aplikant je tvrdio da mu je osporeno pravo na pravično suđenje, jer je isti sudac postupao u oba postupka, te da mu je udaljavanjem iz sudnice osporeno

pravo na iznošenje završne riječi. Sud je utvrdio da postupajući sudac u prvom postupku nije usvojio nikakvu presudu, niti je ispitivao bilo kakve dokaze koji se odnose na utvrđivanje krivice aplikanta. Stoga nije došlo do povrede člana 6(1). Također, aplikantovo udaljavanje iz sudnice nije utjecalo na njegovo pravo na obranu jer je bio dva puta upozoren, nakon čega je njegov advokat ostao u sudnici i iznio završnu riječ. Slijedom toga, nije utvrđeno kršenje člana 6(3)c.

U vezi člana 4 Protokola br. 7, Sud je prepoznao dvije odvojene situacije: 1) navodno ubojstvo dvije osobe u decembru 1991. (što je bilo predmetom postupka 1996. godine i u pogledu čega je tužilaštvo odustalo); i 2) navodno ubojstvo dvoje ljudi i ranjavanje drugih u novembru 1991. (postupak okončan temeljem Zakona o općem oprost).

U pogledu prve situacije, Sud je utvrdio da je, bez obzira na to što je aplikant bio dva puta optužen za isto djelo, tužitelj odustao od obje optužnice za ubojstvo iako one nisu bile predmetom Zakona o oprost. U slučaju kada je krivični postupak obustavljen, to ne predstavlja ni osudu ni oslobađanje, tako da član 4 Protokola br. 7 nije primjenjiv.

U pogledu druge situacije, iznesene optužbe odnosile su se na prava žrtava iz članova 2 i 3 Konvencije, tako da su predstavljale teške povrede ljudskih prava. U slučaju kada je službenik države optužen za djelo mučenja ili nehumanog postupanja, amnestija i oprost ne bi trebali biti dozvoljeni. Uzimajući u obzir činjenicu da se Konvencija i njeni protokoli moraju promatrati kao cjelina, Sud je utvrdio da su nadležne vlasti Hrvatske, podizanjem nove optužbe protiv gdina. Marguša za ratne zločine, postupile u skladu sa zahtjevima iz članova 2 i 3 Konvencije. Također, u međunarodnom pravu postoji općeprihvaćeni konsenzus da je u slučaju teških kršenja ljudskih prava amnestija neprihvatljiva.

Slijedom navedenog, Sud je utvrdio da su žalbe aplikanta prema članu 4 Protokola br. 7 neprihvatljive.

Komentar

U ovom slučaju priloženo je nekoliko dugih izdvojenih i podudarnih mišljenja koja iznose različita gledišta o tome zašto član 4 Protokola br. 7 nije primjenjiv. Sud je podsjetio na svoju praksu glede člana 4 Protokola br. 7 i ponovio stav Velikog vijeća iz presude *Zolotukhin protiv Rusije*, te se osvrnuo na evoluciju međunarodnih i usporednih presuda koje se tiču davanja amnestije. Ukazujući na značaj poimanja Konvencije kao cjeline, uzimajući u obzir i članove 2 i 3, te locirajući ovu značajnu odluku u širi kontekst međunarodnih i komparativnih pravnih standarda, većina je utvrdila da iznesene žalbe nisu prihvatljive u smislu člana 4 Protokola br. 7.

Većina je smatrala da zahtjevi iz članova 2 i 3, kao i drugih međunarodnih mehanizama i instrumenata, sprječavaju amnestiju teških kršenja osnovnih ljudskih prava, osim u izuzetnim situacijama. Kao što je istaknuto u mišljenju treće strane, neke države se opredjeljuju na žrtvovanje procesuiranja ratnih zločina i krivičnih djela počinjenih za vrijeme rata u zamjenu za brzo uspostavljanje mira, mada često nestabilnog. Ukoliko se ta opcija skine s dnevnog reda, tada bi mirovni sporazumi mogli postati nemogući ili zakašnjeli, što bi u konačnici dovelo do gubitka mnogo više života nego u slučaju da se mir zaključi brzo i uz postizanje dosta kompromisa.

PRESUDA U SLUČAJU MLADINA D.D. LJUBLJANA protiv SLOVENIJE

(Aplikacija br. 20981/10)

17. april 2014.

Činjenice i odluka

Aplikant je slovenska privatna kompanija Mladina d.d. Ljubljana koja objavljuje sedmične novine. Dana 27. juna 2005. godine ove novine su objavile članak o parlamentarnoj debati u vezi Zakona o

registriranju istospolnih zajednica. Konkretno, članak je opisao istup člana Slovenske nacionalne stranke (SNS) koji je tijekom debate imitirao homoseksualne muškarce upotrijebivši pritom specifične, stereotipne geste. Članak je ocijenio ovaj istup kao „tipičan za mozgovnog invalida”.

Ovaj član SNS-a je podnio tužbu pred Okružnim sudom Ljubljana zbog povrede časti i ugleda, naročito zbog korištenja termina „mozgovni invalid”. Donesena je presuda kojom je njegova tužba djelomično prihvaćena i aplikantu je naređeno da dio presude objavi i isplati naknadu štete. Žalbe kompanije aplikanta su odbijene. Iako su domaći sudovi potvrdili da kompanija aplikant ima pravo da slobodno iznosi kritičke komentare o sudjelovanju u parlamentarnim debatama, utvrdili su da je pojam „mozgovni invalid” objektivno uvredljiv. Slijedom toga, domaći sudovi su utvrdili da je postignuta pravična ravnoteža između prava kompanije aplikanta i zaštite dostojanstva zastupnika SNS-a.

Kompanija aplikant je pred Europskim sudom za ljudska prava tvrdila da odluke domaćih sudova krše njeno pravo na slobodu izražavanja prema članu 10. Europski sud je na temelju člana 10 zaključio kako su domaći sudovi propustili da dovoljno razmotre kontekst sporne izjave kompanije aplikanta. Posebice, nije uzeto u obzir da zadiranje političke debate u personalnu sferu može predstavljati dio političke igre. Za domaće presude se stoga ne može smatrati da odgovaraju nužnim socijalnim potrebama, kako se zahtijeva prilikom procjene proporcionalnosti prema članu 10(2). U skladu s tim, Sud je zaključio da miješanje u prava kompanije aplikanta iz člana 10 nije bilo neophodno u demokratskom društvu i stoga predstavlja kršenje Konvencije.

Sud je dosudio iznos od 2.921,05 eura na ime materijalne štete, i 5.850,29 eura na ime troškova i izdataka postupka.

Komentar

Ovaj slučaj potvrđuje da političari koji ismijavaju manjinske grupe i izlažu ih stereotipu i sami postaju predmet ismijavanja i stereotipa. Europski sud je u obrazloženju svoje presude iznio razloge zbog kojih je kažnjavanje novina za klevetu dovelo do kršenja člana 10. Naročito su značajna dva posljednja stava presude kako bi se shvatio pristup Suda. Novinar je reagirao na komentare koji su izravno homofobični. Snažno promovirajući negativne stereotipe o seksualnim manjinama, političar je otvoreno sebe izložio ismijavanju. Njegovi komentari nisu bili usmjereni direktno protiv određenog homoseksualnog muškarca, ali su uvredljivi osobno za sve pripadnike LGBT populacije; primjeren odgovor usmjeren protiv njega lično zaštićen je članom 10. Kao što je Sud istakao, *političke uvrede često zadiru u ličnu sferu*. Političar koji iznosi uvredljive komentare na račun drugih mora biti spreman da podnese uvrede. Sud razvija zdrav prezir i sumnju prema stereotipima. Čini se da je Sud odlučan ne samo da eliminira stereotipe iz svojih vlastitih odluka, već i da podrži one koji ih napadaju.

---

[1] *Hassan protiv Ujedinjenog Kraljevstva* [GC], aplikacija br. 29750/09, 16. septembar 2014. [2] *Centar za pravnu pomoć u ime Valentin Câmpeanu protiv Rumunije* [GC], aplikacija br. 47848/08, 17. jul 2014. [3] *Natsvlshvili i Togonidze protiv Gruzije*, aplikacija br. 9043/05, 29. april 2014. [4] *Hansen protiv Norveške*, aplikacija br. 15319/09, 2. oktobar 2014. [5] *S.A.S. protiv Francuske* [GC], aplikacija br. 43835/11, 1. jul 2014. [6] *Kipar protiv Turske* [GC], aplikacija br. 25781/94, 12. maj 2014. [7] *Nikolić-Krstić protiv Srbije*, aplikacija br. 18357/91, presuda od 19. marta 1997. [8] *Ridić i drugi protiv Srbije*, aplikacije br. 53736/08, 53737/08, 14271/11, 17124/11, 24452/11, i 36515/11, 1. juli 2014. [9] *Ališić i drugi protiv Bosne i Hercegovine, Hrvatske, Srbije, Slovenije i Bivše Jugoslavenske Republike Makedonije* [GC] aplikacija br. 60642/08), 16. jul 2014. [10] *Pop-Ilić i drugi protiv Srbije* (aplikacije br. 63398/13, 76869/13, 7689/13, 7686/13 i 76890/13), 14. oktobra 2014. [11] *Ivinović protiv Hrvatske* (aplikacija br. 13006/13), 18. septembar 2014. [12] *Marić protiv Hrvatske* (aplikacija br. 50132/12), 12. august 2014. [13] *O’Keeffe protiv Irske* [GC] (aplikacijabr. 35810/09), 28. januar 2014. [14] *Jelić protiv Hrvatske* (aplikacija br. 57856/11), 12. juni 2014. [15] *Tešić protiv Srbije* (aplikacije br. 4678/07 i 50591/12), 11. februar 2014.

Novine u jurisprudenciji Ustavnog suda Bosne i Hercegovine

Pripremila: Sevima Sali-Terzić, Ustavni sud BiH

Uvod

U 2014. godini pred Ustavni sud Bosne i Hercegovine (Ustavni sud) postavila su se neka značajna, nova pitanja o kojima ranije nije imao priliku zauzeti stav, ali ponavljala su se i neka pitanja o kojima je sud ranije odlučivao a koja su, zbog važnosti, tražila da stavovi Ustavnog suda po tim pitanjima budu reafirmisani, naročito zato što je primijećeno da se u praksi i dalje javljaju ista ili slična kršenja. Ustavni sud je prvi put razmatrao slučaj u kojem se Udruženje Q, koje okuplja *LGBTIQ* osobe, žalilo na kršenje više prava, uključujući i pitanje slobode okupljanja i provođenja djelotvorne istrage u slučajevima nasilja protiv članova tog udruženja. Imajući u vidu značaj pitanja autonomije vjerske zajednice u odnosu na pitanje priznavanja stručne spreme zaposlenom u toj zajednici, izabrana je i jedna odluka o dopustivosti kako bi se pokazao stav Ustavnog suda po ovom pitanju. Što se tiče odluka kojima se reafirmišu ranije zauzeti stavovi Ustavnog suda, one se uglavnom tiču prava iz člana 5 Evropske konvencije, naročito prava optuženog na uvid u dokaze prije ročišta za određivanje pritvora i postojanja posebnih pritvorskih razloga, te prava iz člana 6 Evropske konvencije u odnosu na zakonitost dokaza. Iako je Ustavni sud ranije već odlučivao o tim pitanjima, u apelacijama se i dalje pojavljuju ista pitanja i često se utvrđuje kršenje prava. Zbog toga su ovi stavovi Ustavnog suda, iako nisu novi, veoma važni za daljnju sudsku praksu i primjenu zakona.

U ovom periodu doneseno je i više odluka u predmetima koji su pokretali pitanje primjene blažeg zakona u postupcima zbog ratnih zločina, o čemu je Ustavni sud također ranije odlučivao. Međutim, odlukama donesenim 2014. godine Ustavni sud je, slijedom odluke Evropskog suda za ljudska prava (Evropski sud) *Maktouf i Damjanović protiv BiH*, izmijenio svoju raniju praksu u odnosu na ovo pitanje, pa je i jedna od tih odluka našla mjesto u izboru za ovo prvo izdanje *Pravne hronike*.

Za prikaz najvažnijih stavova Ustavnog suda u 2014. godini izabrane su sljedeće odluke: AP 1560/14 i AP 1971/11 (član 5 Evropske konvencije), AP 839/12, AP 1655/11, AP 2062/11 i AP 3364/10 (član 6 Evropske konvencije), AP 556/12 (član 7 Evropske konvencije) i AP 1020/11 (član 11 Evropske konvencije).

(Sve odluke USBiH dostupne su na: <http://www.ccbh.ba/bos/odluke/>)

Član 5 Evropske konvencije

1. AP 1560/14 – pritvor, uvid u dokaze, nema kršenja

Činjenice i apelacioni navodi

Apelacija je podnesena protiv rješenja Suda Bosne i Hercegovine (Sud BiH) kojim je apelantu određen pritvor zbog postojanja osnovane sumnje da je počinio krivično djelo organizovanog kriminala u vezi s krivičnim djelom carinske prevare i drugim krivičnim djelima. Tužilaštvo je u prijedlogu za određivanje pritvora zatražilo da se apelantu i njegovom braniocu uskrate dokazi iz kojih proizlazi osnovana sumnja o počinjenju navedenih krivičnih djela. Sud BiH je zaključio da je, u ovoj fazi postupka, Tužilaštvo uz prijedlog dostavilo dovoljno dokaza o postojanju osnovane sumnje da je apelant počinio krivična djela koja su mu stavljena na teret. Kao posebni pritvorski razlog navedena je mogućnost utjecaja na svjedoke jer „predočeni dokazi ukazuju na činjenicu da se radi o obimnoj

istrazi koja osim apelanta obuhvata više osumnjičenih i apelant bi boravkom na slobodi mogao utjecati na svjedoke ili saučesnike“. Što se tiče apelantovog prigovora da je njemu i njegovim braniocima uskraćen uvid u dokaze na kojima se zasniva postojanje osnovane sumnje, Sud je obrazložio kako je Zakonom o krivičnom postupku BiH (ZKP) propisano da se braniocu može uskratiti pravo da razmatra spise i da razgleda pribavljene predmete čije bi otkrivanje moglo dovesti u opasnost cilj istrage. Sud je ocijenio da je Tužilaštvo dostavilo dokaze koji su bitni za procjenu zakonitosti pritvora i da bi dostavljanje tih dokaza Odbrani moglo dovesti u opasnost cilj istrage, sigurnost osoba koje su dale iskaz pred Tužilaštvom i njihovih porodica, a tim izjavama se apelant i ostali osumnjičeni terete za krivična djela. Apelantova žalba protiv ovog rješenja je odbijena.

Apelant se žalio na kršenje prava iz člana 5 stav 1(c) i stavovi 2 i 3, te na pravo iz članova 6, 13 i 14 Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (Evropska konvencija).

Odluka

Ustavni sud je zaključio da u konkretnom slučaju nije prekršeno pravo iz člana 5 Evropske konvencije time što apelantu i njegovim braniocima nije dopušten uvid u sve dokaze Tužilaštva, zato što je to učinjeno radi zaštite cilja i vođenja obimne istrage kojom je bio obuhvaćen veći broj osumnjičenih lica i svjedoka, i to u fazi postupka u kojoj se odlučuje o osnovanosti pritvora a ne krivice. Također, Ustavni sud je zaključio da je Sud BiH na zadovoljavajući način obrazložio kako postojanje osnovane sumnje, tako i postojanje posebnog pritvorskog razloga, kao i da je, nakon podnošenja apelacije, Sud BiH ponovo procijenio uslove za produženje mjere pritvora ili izricanje druge mjere, pa je apelantu ukinuo pritvor i izrekao mjeru zabrane.

Navode o kršenju prava na pravično suđenje Ustavni sud je odbacio kao preuranjene, budući da u ovoj fazi krivični postupak protiv apelanta nije bio okončan.

Praksa Evropskog suda na koju se u ovoj odluci pozvao Ustavni sud: *Brandstetter protiv Austrije* (28.08.1991. godine), *Garcia Alva protiv Njemačke* (13.02.2001. godine), *Lamy protiv Belgije* (1989. godine), *Niedbala protiv Poljske* (2000. godine), *Trzaska protiv Poljske* (11.07.2000. godine) i *Ilijkov protiv Bugarske* (26.07.2001. godine)

2. AP 1971/11 – pritvor, postojanje osnovane sumnje, uznemirenje javnosti, kršenje

Činjenice i apelacioni navodi

Rješenjem Kantonalnog suda u Tuzli (Kantonalni sud), apelantu i drugim osumnjičenim u istom postupku određen je pritvor zbog postojanja osnovane sumnje da su počinili krivično djelo zloupotrebe položaja ili ovlaštenja (u vezi sa zapošljavanjem u KPZ-u Tuzla ostalim osumnjičenim, a apelantu u vezi s poslovanjem firme u sastavu KPZ-a Tuzla) i zbog postojanja posebnog pritvorskog razloga, uznemirenja javnosti. U obrazloženju posebnog pritvorskog razloga u odnosu na prvoosumnjičenog Sud je naveo kako je uzeo u obzir, između ostalog, i to da je „djelo vršeno u kontinuitetu“ i da je „počinjeno na bezobziran način korištenjem teških imovinskih prilika svjedoka i njihovih porodica, što stvara utisak kod građana da se mogu zaposliti jedino oni koji imaju novac [...]“ Osim toga, Sud je naveo i da su „djela učinjena iskorištavanjem jedne od najosjetljivijih egzistencijalnih potreba – zaposlenje čovjeka, zatim da se na takav način zapošljavanje događa u ustanovi za izdržavanje kazne zatvora“, te da se radi o „krivičnim djelima učinjenim u vanrednim okolnostima koje ih razlikuju od drugih krivičnih djela iste vrste i koje ta djela čine posebno teškim, tako da bi puštanje osumnjičenih na slobodu rezultiralo stvarnom prijetnjom narušavanja javnog reda.“

Apelant se žalio na kršenje članova 5 i 6 Evropske konvencije. U odnosu na član 5, apelant je smatrao da nisu bili ispunjeni ni uslovi u odnosu na postojanje osnovane sumnje da je počinio krivično djelo,

nitima posebni uslovi za određivanje pritvora zbog uznemirenja javnosti.

Odluka

U odnosu na član 5 stav 1(c) Evropske konvencije Ustavni sud je zaključio da su apelantovi navodi o tome da nije utvrđeno postojanje osnovane sumnje neosnovani. Međutim, u odnosu na postojanje uslova za određivanje pritvora po osnovu uznemirenja javnosti, Ustavni sud je zaključio da Kantonalni sud nije ukazao na stvarno postojanje takvih okolnosti iz kojih bi proizlazilo da bi puštanjem osumnjičenih na slobodu zaista bio narušen javni red, odnosno da postoji stvarna prijetnja narušavanju javnog reda. Stoga je zaključio da je prekršeno apelantovo pravo iz člana 5 stav 3 Evropske konvencije.

Navode o kršenju prava na pravično suđenje Ustavni sud je odbacio kao preuranjene, budući da u ovoj fazi krivični postupak protiv apelanta nije bio okončan.

Praksa Evropskog suda na koju se u ovoj odluci pozvao Ustavni sud: *Fox, Campbell i Hartley protiv UK* (30.08.1990. godine), *O'Hara protiv UK* (16.10.2001. godine) i *Letellier protiv Francuske* (26.6.1991. godine).

Član 6 Evropske konvencije

1. AP 839/12 – autonomija vjerske zajednice (nedopustivo *ratione materiae*)

Činjenice i apelacioni navodi

Apelant je službenik Islamske vjerske zajednice. Tužbom u parničnom postupku apelant je tražio da Sud presudom utvrdi da je završetkom četiri razreda Gazi Husrev-begove medrese u školskoj 1959./60. godini stekao III stepen stručne spreme i da obaveže Rijaset Islamske zajednice BiH da mu nadoknadi štetu nastalu umanjenjem isplate mjesečnih iznosa plaće. Pravosnažnom presudom Općinskog suda u Sarajevu apelantova tužba je odbačena zbog apsolutne nenadležnosti suda. Općinski, a kasnije u žalbenom postupku i Kantonalni sud su obrazložili da se u ovom sporu radi o odnosu vjerske zajednice i člana vjerske zajednice, za šta po članu 1. Zakona o parničnom postupku i članu 11. Zakona o slobodi vjere i pravnom položaju crkava i vjerskih zajednica u BiH sudovi nisu nadležni.

Apelant se žalio na kršenje prava iz člana 6 Evropske konvencije i prava iz člana 1 Protokola br. 1 uz Evropsku konvenciju.

Odluka

Ustavni sud je apelaciju odbacio kao *ratione materiae* inkompatibilnu s Ustavom Bosne i Hercegovine. Naime, Ustavni sud je zaključio da se u konkretnom slučaju nije radilo o utvrđivanju apelantovih građanskih prava i obaveza u smislu člana 6 Evropske konvencije, te da bi miješanje sudova u pitanja koja je apelant postavio tužbom bilo suprotno principu autonomije i nezavisnosti vjerske zajednice garantirane Evropskom konvencijom.

Praksa Evropskog suda na koju se u ovoj odluci pozvao Ustavni sud: *Ahtinen protiv Finske* (23.09.2008. godine) i *Duda i Dudova protiv Češke Republike* (30.01.2001. godine)

2. AP 1655/11 – član 6, zakonitost dokaza, nema kršenja; član 8, pravo na privatni život, nema kršenja

Činjenice i apelacioni navodi

U ovom predmetu apelaciju su podnijeli apelant i apelantica protiv pravosnažne presude Suda BiH

kojom su proglašeni krivim i osuđeni za krivično djelo organizovanog kriminala u vezi s krivičnim djelom krijumčarenja lica, a apelantica i za krivično djelo pranja novca. Tokom postupka apelanti su, između ostalog, prigovorili da su određeni dokazi koji su pribavljeni iz Republike Hrvatske (RH) – diskovi sa sadržajima presretnutih telefonskih razgovora apelantata i izvještaji prikriivenih istražitelja, pripadnika MUP-a RH koji nisu saslušani na glavnom pretresu – nezakoniti. Sud BiH je odbio ovaj prigovor, obrazloživši da su ti dokazi pribavljeni na način propisan zakonima RH i na osnovu naloga nadležnog suda. Osim toga, Sud je odbio i prigovor da je način na koji su dokazi dostavljeni Sudu BiH nezakonit, jer iako ti dokazi nisu dostavljeni diplomatskim putem, nego direktno iz nadležnog suda RH u Tužilaštvo BiH, ta procedura je bila u skladu s Protokolom o saglasnosti u ostvarivanju međusobne saradnje u borbi protiv svih oblika teškog kriminala (Protokol). Sud BiH je odbio i prigovor da nije bilo sudske naredbe da operateri BH Telecoma dostave listinge poziva za optužene, uz obrazloženje da se nije radilo o posebnoj istražnoj radnji za koju bi trebala naredba Suda, već da je tražen samo podatak iz evidencije telekom operatera, za šta je postojala naredba Tužilaštva.

Apelanti su se žalili na kršenje prava iz člana 6 Evropske konvencije, između ostalog zato što su osporene presude zasnovane na nezakonito pribavljenim dokazima. Iz istog razloga, apelanti su naveli i da im je prekršeno pravo iz člana 8 Evropske konvencije.

Odluka

Ustavni sud je zaključio da su neosnovani navodi o kršenju prava iz člana 6 Evropske konvencije zato što je Sud BiH u oba stepena detaljno razmotrio prigovore apelantata o nezakonitosti dokaza i jasno obrazložio zašto te prigovore smatra neosnovanim, a da apelanti nisu iznijeli nikakve druge, osnovane argumente u korist tvrdnje da se radilo o nezakonitim dokazima. Osim toga, Ustavni sud je utvrdio i da se osuđujuće presude ne zasnivaju isključivo na tim, već i na drugim provedenim dokazima. Također, Ustavni sud je odbio i tvrdnje o kršenju prava iz člana 8 Evropske konvencije, zato što je zaključio da je miješanje u apelantovo pravo bilo u skladu sa zakonom, da je imalo legitiman cilj (sprečavanje i otkrivanje krivičnog djela i zaštita prava drugih), kao i da je nesporno „da u okolnostima konkretnog slučaja interesi šire društvene zajednice [...] pretežu nad apelantovim pojedinačnim interesima da se bez uplitanja države koristi pravima garantiranim navedenim odredbama.“

Praksa Evropskog suda na koju se pozvao Ustavni sud: *Schenk protiv Švicarske* (12.07.1988. godine) u odnosu na član 6, te *Klass i drugi protiv Njemačke* (6.09.1978. godine), *Malone protiv UK* (2.08.1984. godine), *Lambert protiv Francuske* (24.08.1998. godine) i *Lüdi protiv Švicarske* (15.06.1992. godine)

3. AP 2062/11 – oduzimanje imovinske koristi od trećih lica u krivičnom postupku, kršenje

Činjenice i apelacioni navodi

Apelanti su osobe od kojih je, na osnovu pravosnažne presude donesene u krivičnom postupku protiv trećeg lica, oduzeta imovinska korist pribavljena krivičnim djelom. U toku postupka apelanti su pred Sudom saslušani u svojstvu svjedoka Odbrane, pa su, kako je u presudama navedeno, „ispitani prema pravilima direktnog i unakrsnog ispitivanja“. Apelanti su u žalbi protiv prvostepene presude naveli da smatraju da im je prekršeno pravo na odbranu, ali da je Vrhovni sud FBiH (Vrhovni sud) taj žalbeni prigovor odbio uz obrazloženje da apelanti nisu bili optuženi za krivično djelo u konkretnom predmetu, pa da je jasno da se „pravo na odbranu odnosi samo na optuženog, a ne i na osobe od kojih se oduzima imovina pribavljena krivičnim djelom“. Apelanti su, kako su sudovi utvrdili, svojim radnjama omogućili optuženom da počini krivično djelo, te je na njih prenesena imovinska korist „o čemu su apelanti, po prirodi stvari, imali potrebna saznanja“. Osim toga, apelanti su već u žalbi istakli da je Kantonalni sud u Sarajevu (Kantonalni sud) bio, u skladu sa ZKP-om, u obavezi da prekine glavni pretres i pozove osobu na koju je imovinska korist prenesena ukoliko se tokom glavnog

pretresa utvrdi da oduzimanje imovinske koristi dolazi u obzir. Apelanti su se žalili na kršenje prava iz člana 6 Evropske konvencije i prava iz člana 1 Protokola br. 1 uz Evropsku konvenciju.

Odluka

Ustavni sud je utvrdio kršenje prava iz člana 6 Evropske konvencije zato što je zaključio da apelanti nisu, prije saslušanja u svojstvu svjedoka, posebno upozoreni na mogućnost da, kao osobe od kojih postoji mogućnost oduzimanja imovinske koristi, imaju pravo da predlažu dokaze i da ispituju optuženog, ostale svjedoke i vještake, niti je glavni pretres prekinut kada je Sud ocijenio da postoji mogućnost da se od apelanata oduzme imovinska korist. S obzirom na zaključak o kršenju prava na pravično suđenje, Ustavni sud je smatrao da nije potrebno posebno razmatrati navode o kršenju prava na imovinu iz člana 1 Protokola br. 1.

4. AP 3364/10 – pravo na odbranu, zakonitost dokaza, prihvatanje izmijenjenih iskaza svjedoka, kršenje

Činjenice i apelacioni navodi

Apelant je presudom Okružnog suda u Istočnom Sarajevu proglašen krivim za krivično djelo neovlaštene proizvodnje i prometa opojnih droga i za krivično djelo neovlaštene proizvodnje i prometa oružja ili eksplozivnih materija, pa mu je, nakon usvajanja žalbe Tužilaštva u žalbenom postupku, presudom Vrhovnog suda Republike Srpske konačno izrečena jedinstvena kazna zatvora u trajanju od 2 godine i 10 mjeseci.

Apelant se žalio da mu je prekršeno pravo iz člana 6 Evropske konvencije zato: 1) što je 12 dana bio u pritvoru bez postavljenog branitelja – pravo na odbranu; i 2) što je presuda zasnovana isključivo na nezakonitim dokazima, i to: a) da u spisu ne postoji dokaz da je pretres apelantovih prostorija izvršen na osnovu naredbe Suda; b) da zapisnik o otvaranju, vizuelnom pregledu i vaganju privremeno oduzetih predmeta (zapisnik o pregledu oduzetih predmeta) predstavlja nezakonit dokaz zato što je ta procesna radnja obavljena suprotno zakonu; i c) da je presuda protiv njega zasnovana na iskazima svjedoka koji su dati pod prinudom.

Odluka

Ustavni sud je utvrdio kršenje prava iz člana 6 Evropske konvencije, prvo, zato što je utvrdio da je pretres izvršen na temelju naredbe dobijene na osnovu usmenog zahtjeva kojem nije slijedio zapisnik koji je sudija za prethodni postupak bio dužan napisati na zakonom propisani način. Stoga su tako pribavljeni dokazi nezakoniti i ne mogu se koristiti u dokaznom postupku. Osim toga, Ustavni sud je zaključio da su osnovani i apelantovi navodi da je zapisnik o pregledu oduzetih predmeta nezakonit dokaz, zato što nadležni tužitelj nije poštovao proceduru propisanu zakonom, a i dokazi u pitanju su pribavljeni na nezakonit način. Što se tiče iskaza svjedoka i navodne prisile, Ustavni sud je zaključio da su ti navodi neosnovani, jer u tom pravcu apelant nije pružio nikakve relevantne dokaze, a presude su zasnovane i na drugim provedenim dokazima.

Praksa Evropskog suda na koju se pozvao Ustavni sud: *Schenk protiv Švicarske* (12.07.1988. godine).

Član 7 Evropske konvencije

1. AP 556/12 – primjena blažeg zakona u predmetima ratnih zločina, kršenje

Činjenice i apelacioni navodi

Apelant je pravosnažnom presudom Suda BiH proglašen krivim za krivično djelo ratnog zločina protiv ratnih zarobljenika, pa je, primjenom Krivičnog zakona BiH (KZ BiH), osuđen na kaznu za-

tvora u trajanju od 10 godina. U odnosu na pitanje primjene materijalnog zakona, Sud je utvrdio da je KZ bivše SFRJ, koji je bio na snazi u vrijeme počinjenja krivičnog djela, propisivao ratni zločin protiv ratnih zarobljenika kao posebno krivično djelo. Međutim, Sud je obrazložio da je u BiH 2003. godine stupio na snagu novi krivični zakon, KZ BiH, u kojem je također propisano isto djelo, pa da je stoga potrebno uporediti relevantne odredbe ranijeg i novog zakona. Dalje, Sud je zaključio da je prema ranijem zakonu za ovo krivično djelo bila zapriječena kazna od najmanje 5 godina zatvora ili smrtna kazna, a da je po novom zakonu propisana kazna zatvora od najmanje 10 godina ili kazna dugotrajnog zatvora. Sud je obrazložio da bi, posmatrajući propisani minimum kazne, blaži bio raniji zakon, a da bi s aspekta maksimalne kazne, apelantu po ranijem zakonu bilo moguće izreći i smrtnu kaznu, dok bi po novom zakonu za isto djelo kao maksimum mogla biti izrečena kazna dugotrajnog zatvora. Na osnovu takve analize, Sud je zaključio da je u konkretnom slučaju blaži KZ BiH, pa je taj zakon i primijenio.

Apelant se pozvao na kršenje članova 6, 7, 13 i 14 Evropske konvencije i člana 1 Protokola br. 12 uz Evropsku konvenciju.

Odluka

Ustavni sud je zaključio da je ovakvom odlukom prekršeno pravo iz člana 7 Evropske konvencije. Nakon svestrane analize ovog pitanja, Ustavni sud je zaključio da „konkretni predmet pokreće pitanje određivanja blažeg zakona s aspekta minimalne a ne maksimalne kazne“, zato što apelantu nije izrečena kazna za teži, već za lakši oblik krivičnog djela. Stoga je Ustavni sud zaključio da bi za apelanta bio blaži raniji zakon.

U odnosu na član 6 Ustavni sud je, nakon detaljne analize, zaključio da „u okolnostima konkretnog slučaja ne postoji ništa što bi uputilo na zaključak da su povrijeđena apelantova prava zagarantirana članom 6 stavke 1, 2 i 3(d) Evropske konvencije.“

Praksa Evropskog suda na koju se pozvao Ustavni sud: *Maktouf i Damjanović protiv BiH* (18.07.2013. godine).

Član 11 Evropske konvencije

1. AP 1020/11 – pravo LGBT članova na okupljanje, efektivna istraga, kršenje

Činjenice i apelacioni navodi

Apelant je „Udruženje Q za promociju i zaštitu kulture, identiteta i ljudskih prava *queer* osoba“ iz Sarajeva. Od početka 2008. godine intenzivno je radio na pripremi i održavanju prvog *Sarajevo Queer Festivala*, a planirano vrijeme održavanja Festivala poklapalo se s posljednjom četvrtinom ramazanskog posta. Odmah nakon najava Festivala u nekim medijima su se pojavili članci u kojima je apelant optužen da se „igra s vjerskim osjećajima Bošnjaka“, a svuda po gradu mogli su se vidjeti uvredljivi poster. Također, apelantovi članovi primali su prijeteće putem telefona, e-maila, a putem društvenih mreža pozivano je na nasilje prema njima. Visoki politički, vjerski i državni dužnosnici i druge javne ličnosti putem medija su otvoreno izražavali negativne stavove prema održavanju Festivala, kao i prema bilo kakvom javnom istupu i promociji ove populacije. Na dan otvaranja Festivala, uprkos prisustvu policije, došlo je i do fizičkog nasilja prema učesnicima od strane grupe protivnika, nakon čega je apelant otkazao nastavak Festivala. Apelant je sve prijeteće koje su njegovi članovi primali prije, tokom i nakon Festivala redovno prijavljivao policiji. Policijska uprava je kasnije podnijela prekršajne prijave protiv određenih lica zbog narušavanja javnog reda i mira na dan otvaranja Festivala i krivičnu prijavu protiv određenih lica zbog krivičnih djela u vezi s upućenim prijateljima i pozivom na nasilje. Također, policijska uprava je pokrenula disciplinski postupak protiv četiri policijska službenika zbog propusta koji su učinjeni na dan otvaranja Festivala. Iako su prvobitno proglašeni krivim za težu povredu službene dužnosti i izrečene su im sankcije, naknadno

su oslobođeni odgovornosti. Tužilaštvo nikada nije otvorilo istragu po prijavi koju su primili od policije.

Apelant se pozvao na pozitivne obaveze države i naveo da su, zbog propusta javnih vlasti da osiguraju skup, kao i da provedu efektivnu istragu u otkrivanju i procesuiranju organizatora i inicijatora nasilja koje se dogodilo, njegovim članovima i simpatizerima povrijeđena prava iz članova 3, 8, 11, 13 i 14 Evropske konvencije. Apelant je istakao da je, uprkos svemu što je preduzeo kao udruženje, javna vlast bila i ostala neučinkovita kako u sprečavanju nasilja nad članovima i simpatizerima Udruženja, tako i u provođenju djelotvorne istrage, otkrivanja i sankcionisanja onih koji su se govorom mržnje te fizičkim nasiljem obračunali s apelantovim pripadnicima.

Odluka

Ustavni sud je u dijelu dopustivosti: 1) proglasio nedopustivom apelaciju „u dijelu koji se tiče povrede navedenih prava apelantovih članova i simpatizera jer ju je podnijelo neovlašteno lice“ (st. 64-77); 2) proglasilo apelaciju *ratione materiae* nedopustivom u odnosu na članove 3 i 8 Evropske konvencije, jer te odredbe štite fizička, a ne pravna lica, pa se apelant ne može žaliti na kršenje tih prava (st. 78-85); i 3) u odnosu na navode o kršenju prava iz člana 11 i članova 13 i 14 Evropske konvencije, Ustavni sud je apelaciju proglasio dopustivom.

U meritumu odluke, Ustavni sud je zaključio da je u konkretnom slučaju prekršeno apelantovo pravo iz člana 11 Evropske konvencije zato što su „javne vlasti propustile da preduzmu razumne i prikladne mjere kako bi spriječile sukob između pristalica i protivnika Festivala, kao i pojedinačne napade na učesnike Festivala koji su uslijedili nakon toga“. Također, Ustavni sud je zaključio da su određene istražne radnje u vezi s prijetnjama preduzete i prekršajni postupci vođeni tek nakon što je do nasilja došlo. Ustavni sud je ukazao i da Krivičnim zakonom FBiH nije regulisan zločin iz mržnje kao krivično djelo, pa je zaključio da javna vlast nije osigurala jasan pravni okvir „u kojem će pomiriti različite interese u svrhu preventivnog djelovanja i odvracanja od činjenja ovakvih ili sličnih djela“. S obzirom na zaključak o kršenju prava iz člana 11, Ustavni sud je zaključio da nema potrebe posebno ispitati navode o kršenju prava iz članova 13 i 14 Evropske konvencije.

Praksa Evropskog suda na koju se pozvao Ustavni sud: *Smits, Kleyn, Mettler Toledo B.V. al., Raymakers, Vereniging Landelijk Overleg Betuweroute i Van Helden protiv Holandije* (3.05.2001.); *Stichting Mothers of Srebrenica i drugi protiv Holandije* (11.06.2013.); *Van Melle i drugi protiv Holandije* (29.09.2009.); *Ada Rossi i drugi protiv Italije* (2008.); *Centre for Legal Resources on behalf of Valentin Câmpeanu protiv Rumunije* (17.07.2014.); *Association des amis de Saint-Raphaël et de Fréjus protiv Francuske* (29.02.2000.); *Verein "Kontakt-Information-Therapie" (KIT) protiv Austrije* (12.10.1988.); *Dudgeon protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (22.10.1981.); *Laskey, Jaggard i Brown protiv UK* (19.2.1987.); *Ouranio Toxo i drugi protiv Grčke* (20.10.2005.); i *Özgür Gündem protiv Turske* (16.3.2000.).

Novine u jurisprudenciji Suda Bosne i Hercegovine

Pripremila: Emira Hodžić, Sud BiH

Uvod

U Sudu Bosne i Hercegovine je tokom 2014. godine, kao i prethodnih godina, naglašeno procesuiranje predmeta ratnih zločina u okviru Odjela I ovog Suda, a u skladu s Državnom strategijom za rad na predmetima ratnih zločina. Primjena člana 7 EKLjP-a je pitanje od velikog značaja za Sud BiH u ovim predmetima, a posebno nakon što je ESLjP donio odluku u predmetu *Maktouf i Damjanović protiv BiH*. Ono je imalo odjeka kako u pravosudnoj zajednici u Bosni i Hercegovini, tako i na međunarodnom nivou. Kada je u pitanju Odjel II za organizovani kriminal, privredni kriminal i korupciju osjetna je tendencija češćeg procesuiranja predmeta organizovanog kriminala u vezi s prometom opojnih droga, zatim finansijskih krivičnih djela, kao i terorizma. U predmetima Odjela II apelaciona vijeća su razmatrajući prvostepene odluke u okviru žalbenih prigovora najčešće analizirala da li postoji povreda člana 6 EKLjP-a. U okviru Upravnog odjeljenja Suda aktuelni su predmeti u kojima se u upravnom sporu vrši preispitivanje mjera izuzetnog produženja nadzora nad strancima, naročito u vezi člana 5 EKLjP-a.

Iz prakse Suda BiH izabrane su odluke u kojima se razmatra postojanje povrede iz gorepomenutih članova EKLjP-a, i to presuda broj S1 2 K 002596 14 Kž 25, rješenje broj S1 2 K 012648 14 Kž 2 iz krivične oblasti, te presuda broj S1 3 U 016463 iz upravne oblasti.

Presuda broj S1 2 K 002596 14 Kž 25 od 12.06.2014. godine

Činjenični opis

Optuženi Č.H. i N.P. su se optužnicom teretili da su zajedno počinili teroristički čin nanošenja velike štete objektu Bosne i Hercegovine, pri čemu je umišljajno života lišena jedna osoba. Također je navedeno da su optuženi počinjenjem ovog čina za cilj imali prisiljavanje organa vlasti Bosne i Hercegovine da nešto izvrše, kao i ozbiljno zastrašivanje stanovništva i ozbiljnu destabilizaciju osnovnih političkih, ustavnih i društvenih struktura Bosne i Hercegovine.

Odluka

Presudom Suda Bosne i Hercegovine broj S1 2 K 002596 11 K od 20.12.2013. godine optuženi Č.H. oglašen je krivim da je radnjama opisanim u prvostepenoj presudi počinio krivično djelo terorizam iz člana 201 stav 3 u vezi stava 5(a), (d) i (f) KZ BiH.

Optuženi je osuđen na kaznu dugotrajnog zatvora u trajanju od 45 godina. Istom presudom drugooptuženi N.P. je na osnovu člana 284(c) ZKP BiH oslobođen optužbe da je radnjama opisanim u prvostepenoj presudi počinio krivično djelo terorizam iz člana 201 stav 3 i 4 u vezi stava 5(d) i (f) u vezi stava 1, sve u vezi člana 29 KZ BiH.

Odlučujući u okviru žalbenih navoda odbrane optuženog Č.H. Apelaciono vijeće Suda BiH je donijelo presudu kojom se odbija kao neosnovana žalba Tužilaštva BiH te je potvrđena prvostepena presuda u oslobađajućem dijelu u odnosu na N.P., dok je žalba odbrane optuženog Č.H. uvažena te je prvostepena presuda u osuđujućem dijelu ukinuta i određeno je održavanje pretresa pred Vijećem Apelacionog odjeljenja Suda Bosne i Hercegovine.

Iz obrazloženja

Odlučujući o više žalbenih prigovora Odbrane Apelaciono vijeće je našlo da je u konkretnom slučaju, kroz povredu načela jednakog postupanja, došlo do povrede prava na odbranu optuženog, čime su dovedene u pitanje zakonitost i pravičnost krivičnog postupka.

Razmatrajući, između ostalih, i prigovor Odbrane da je u toku prvostepenog postupka Odbrani bio onemogućen pristup dokazima, Apelaciono vijeće je, imajući u vidu praksu ESLjP-a, u ovoj odluci zauzelo stav da je jedna od osnova pravičnog suđenja iz člana 6 EKLjP-a u krivičnim postupcima „*equality of arms*“, odnosno jednakost u postupanju između optužbe i odbrane. Apelaciono vijeće je zaključilo da član 6 stav 1 propisuje da se Odbrani objelodane svi dokazi koji su u posjedu tužilaštva, ističući i koje su to procesne garancije i mogućnosti odbrane u pogledu dokaza u smislu načela jednakosti u postupanju.

Nije prihvaćeno obrazloženje prvostepenog vijeća da je Odbrani dovoljno dostaviti dokaze koji su navedeni u optužnici, budući da pravo odbrane nije ograničeno samo na one dokaze koje Tužilaštvo ima namjeru koristiti za potvrdu svojih teza. Apelaciono vijeće je zaključilo da je prvostepeno vijeće u situaciji kada su određeni dokazi Odbrani uskraćeni i više od pola godine nakon početka glavnog pretresa moralo poduzeti konkretnije i odlučnije korake kako bi se spriječilo kršenje prava Odbrane.

U odluci se navodi da se u konkretnom predmetu radi o velikom broju dokaza koji su Odbrani dostavljeni segmentirano u kasnijim fazama postupka, a koji su za Odbranu bili od izuzetne važnosti, uslijed čega je ispitivanje svjedoka Optužbe bilo u znatnoj mjeri otežano na način da se zbog neblagovremenog dostavljanja dokaza bitnih za pripremanje za saslušanje pojedinih svjedoka branioci nisu mogli adekvatno pripremiti za ispitivanje. Pored toga, prvostepeno vijeće je Odbrani ograničilo obim pitanja koje je mogla postaviti tim svjedocima, uz obrazloženje da će kasnije moći biti pozvani kao svjedoci Odbrane, a takav prijedlog Odbrane je kasnije odbijen.

U istoj odluci, Apelaciono vijeće je utvrdilo da optuženi u dva navrata nije prisustvovao nastavcima glavnog pretresa, te su pretresi održani bez njegovog prisustva. U prvom slučaju odsustvo je bilo neopravdano, dok je u drugom slučaju zaključeno da je odsustvo optuženog bilo opravdano. Imajući u vidu relevantne odredbe ZKP BiH, kao i praksu ESLjP-a u pogledu suđenja *in absentio* u kojima se pravi razlika između opravdanog i neopravdanog odsustva, Apelaciono vijeće je zaključilo da u slučaju opravdanog odsustva nije postojala mogućnost da se pretres održi bez prisustva optuženog. Propust prvostepenog vijeća nije mogao biti konvalidiran dostavljanjem transkripata sa suđenja, budući da je optuženom uskraćena mogućnost da ispita svjedoke, pa je time došlo do povrede prava na odbranu kao sastavnog dijela člana 6 EKLjP-a.

Rješenje o ukidanju prvostepene presude Suda Bosne i Hercegovine broj S1 2 K 012648 14 Kž 2 od 05.11.2014. godine

Činjenični opis

Optužnicom Tužilaštva BiH optuženi S.H. se teretio da je postao član organizovane kriminalne grupe koja je tokom 2012. godine i do marta 2013. godine, zbog stjecanja protivpravne imovinske koristi, djelovala na području Bosne i Hercegovine, Hrvatske, Makedonije i Albanije s ciljem vršenja krivičnih djela koja su u vezi s neovlaštenom međunarodnom kupoprodajom, slanjem, posredovanjem i isporukom opojne droge marihuana, koja je važećim zakonskim propisima proglašena opojnom drogom.

Odluka

Presudom Suda Bosne i Hercegovine broj S1 2 K 012684 13 K od 29.04.2014. godine optuženi S.H. oglašen je krivim za krivično djelo organizovani kriminal iz člana 250. stav 4. Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine (KZ BiH), u vezi s krivičnim djelom neovlašteni promet opojnim drogama iz člana 195. stav 1. KZ BiH počinjeno na način opisan u izreci presude, za koje krivično djelo je osuđen na kaznu zatvora u trajanju od jedne godine.

Odlučujući po žalbi na pomenutu presudu, Apelaciono vijeće Suda BiH je donijelo rješenje broj S1 2 K 012648 14 Kž 2 od 05.11.2014. godine o ukidanju presude Suda Bosne i Hercegovine broj S1 2 K 012684 13 K od 29.04.2014. godine, te je određen pretres pred Apelacionim vijećem.

Iz obrazloženja

U konkretnom slučaju Apelaciono vijeće je u odnosu na nekoliko odlučnih činjenica na koje je ukazano žalbom zaključilo da se žalbom osnovano ukazuje da pobijana presuda ne sadrži jasne razloge o tim odlučnim činjenicama kao bitan element presude.

Prema ocjeni Apelacionog vijeća pobijana presuda, između ostalog, ne sadrži jasne razloge o odlučnim činjenicama od kojih ovisi postojanje samog krivičnog djela, pa je prema tome učinjena bitna povreda Zakona o krivičnom postupku, član 297 stav 1(k), odnosno povrijeđeno je pravo na obrazloženu sudsku presudu iz člana 6 EKLJP-a.

Apelaciono vijeće je istaklo da se optuženom na teret stavlja krivično djelo organizovanog kriminala koje podrazumijeva djelovanje u grupi za organizovani kriminal. Nadalje je konstatovano da u pobijanoj presudi postoji obrazloženje na temelju kojih dokaza je utvrđeno postojanje grupe za organizovani kriminal koja se bavila neovlaštenom proizvodnjom opojne droge. Međutim, kako se u samoj izreci pobijane presude navodi da je optuženi „...pristupi ... grupi za organizovani kriminal...“, to prema stavu Apelacionog vijeća pobijana presuda u obrazloženju ne sadrži nijedan navod ili zaključak iz kojeg bi bilo vidljivo utvrđenje prvostepenog vijeća da je optuženi u momentu pristupanja pomenutoj grupi postao svjestan da njegove radnje doprinose ostvarivanju cilja zbog kojeg je grupa formirana.

Vijeće je u svojoj odluci istaklo da je pravo na obrazloženu sudsku odluku jedno od osnovnih prava unutar prava na pravično suđenje iz člana 6 EKLJP-a, iako ne čini integralni dio tog člana. Prilikom obrazlaganja svog stava Vijeće se pozvalo na stavove i praksu ESLJP-a i Ustavnog suda BiH. Prema mišljenju Apelacionog vijeća, presuda čije obrazloženje ne sadrži razloge o odlučnim činjenicama i koja ne daje obrazloženje u pogledu pitanja koja su pred sudom pokrenuta ne zadovoljava standard prava na pravično suđenje.

Presuda broj S1 3 U 016463 od 27.06.2014. godine

Činjenični opis

Tužilac I.A., državljanin Republike Sirije, pokrenuo je upravni spor u cilju ispitivanja zakonitosti rješenja Ministarstva sigurnosti BiH broj UP-2-06-07-2-48/14 od 23.06.2014. godine kojim je odbijena kao neosnovana žalba tužioca izjavljena protiv rješenja Službe za poslove sa strancima kojim je tužiocu izuzetno produžena mjera nadzora do udaljenja stranca iz zemlje, a radi osiguranja izvršenja rješenja o protjerivanju i u cilju sprečavanja slobodnog i neograničenog kretanja, jer je utvrđeno da imenovani predstavlja prijetnju po nacionalnu sigurnost BiH.

Odluka

Nakon što je ispitao zakonitost osporenog rješenja u granicama zahtjeva iz tužbe, Sud je utvrdio da su u istom sadržani valjani razlozi za takvu odluku, koje razloge jer uvažio i Sud, te je tužba odbijena.

Iz obrazloženja

Pored ispitivanja tužbe u skladu s važećim odredbama Zakona o upravnim sporovima BiH, Sud je odlučujući po tužbi tužioca ispitivao i da li su u postupku donošenja osporenih rješenja narušena prava tužioca zagaranтована članom 5 stav 1(b) i (f) Evropske konvencije o ljudskim pravima i temeljnim slobodama, kao i člana 9 Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima. Prilikom donošenja odluke Sud se pozvao na presudu ESLjP-a u predmetu *Al Husin protiv Bosne i Hercegovine* od 7. februara 2012. godine. Imajući u vidu standarde iz pomenute presude, Sud je zaključio da je tuženi organ pravilno ocijenio da tužilac i dalje predstavlja prijetnju po nacionalnu sigurnost BiH, obzirom na razloge i činjenice koje se odnose na djelovanje i ličnost tužioca, te da je izrečena adekvatna mjera, a ukidanjem ili određivanjem blaže mjere ne bi se mogla postići svrha nadzora nad tužiocem.

Sud je istakao da su Zakonom o kretanju i boravku stranaca i azilu propisani uslovi za ulazak, boravak i kretanje stranaca, kao i uslovi za prihvatanje, stavljanje pod nadzor i protjerivanje stranca iz BiH. S tim u vezi, pravo stranca da ostane u određenoj zemlji ulazi u djelokrug javnopravnih ovlaštenja države koje je uređeno citiranim Zakonom, na osnovu utvrđenog međunarodnog prava i saglasno ugovornim obavezama, uključujući i Evropsku konvenciju, te je isključivo pravo svake pojedinačne države da cijeni i propisuje uslove pod kojim se strancu može odobriti da boravi na njenoj teritoriji, kao i mjere ograničavanja prava stranaca, s tim da sigurnosnu provjeru za stranca provode nadležni organi u skladu sa zakonima te zemlje.

U skladu s članom 9 stav 4 Pakta o građanskim i političkim pravima, Sud je uzeo u obzir sve relevantne faktore neophodne za procjenu zakonitosti izrečene mjere nadzora tužiocu, a posebno pravo slobode kretanja i slobode izbora svoga mjesta boravka svakog ko zakonito boravi na teritoriji jedne države, te je zaključio da, u skladu sa stavom 3 člana 12 citiranog Pakta, navedena prava mogu biti predmet samo zakonom predviđenih ograničenja koja su nužna za zaštitu nacionalne sigurnosti, javnog poretka, javnog zdravlja ili javnog morala, ili prava i sloboda drugih lica, i u skladu s drugim pravima priznatim ovim Paktom. Imajući u vidu navedeno, Sud je zauzeo stav da se tužiočevim zakonitim stavljanjem pod nadzor i produženjem nadzora ne vrijeđaju ljudska prava, jer država ima pravo da prema tužiocu preduzima zakonom propisane mjere na način i po postupku kako je to određeno osporenim rješenjem, prema Zakonu o kretanju i boravku stranaca i azilu, Ustavu BiH i praksi ESLjP-a.

Sud je stoga ocijenio da nema mjesta prigovoru tužioca, koji se poziva na presude ESLjP-a *Mikolenko protiv Estonije*, aplikacija 10664/05, te *A. i drugi protiv UK* aplikacija 3445/05 i *Saadi protiv UK*, aplikacija 13229/03, pri tome ističući da nema povrede člana 5 stav 1(f) EKLjP-a obzirom da nema ni naznaka da su vlasti djelovale s lošom namjerom, ili da je ocjena dokaza bila puka formalnost, te da je aplikant bio pritvoren u neodgovarajućim uslovima odnosno da je njegovo pritvaranje bilo proizvoljno. Također, produženje mjere nadzora u konkretnom slučaju u skladu je s domaćim zakonima, ali i s Evropskom konvencijom i njenim Protokolima, te je opravdano i zasnovano na procjeni nadležne Agencije, što je uzeto u obzir i prilikom svakog odlučivanja i produžavanja ove mjere. Obavještajno-sigurnosna agencija, u skladu sa svojom nadležnošću, prikuplja informacije i podatke i vrši sigurnosnu provjeru i o tome sačinjava izvještaje koje dostavlja nadležnim državnim tijelima, uključujući i Sud Bosne i Hercegovine.

Paneli za ujednačavanje sudske prakse

Pripremila: Vera Bjelogrić, Sekretarijat VSTV-a BiH

Osnivanje stručnog tijela za ujednačavanje sudske prakse preporučeno je Strukturiranim dijalogom o pravosuđu između Evropske unije i Bosne i Hercegovine, a u skladu s mišljenjem Venecijanske komisije o pravnoj sigurnosti i nezavisnosti pravosuđa u Bosni i Hercegovini, usvojenim 16.06.2012. godine.

Od januara 2014. godine pod okriljem Visokog sudskog i tužilačkog vijeća Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu VSTV) održavaju se sastanci stručnog tijela za ujednačavanje sudske prakse iz krivične, građanske i upravne oblasti (u daljem tekstu: paneli). Sastanci se održavaju uz podršku Vijeća Evrope u sklopu projekta „Jačanje kapaciteta pravosuđa BiH za primjenu Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava“.

U radu panela učestvuju sudije Suda Bosne i Hercegovine, Vrhovnog suda Federacije BiH, Vrhovnog suda Republike Srpske i Apelacionog suda Brčko distrikta BiH, a ujednačavanje se vrši po jasno utvrđenim pravilima. Pravila panela za ujednačavanje sudske prakse donesena 10.04.2014. godine objavljena su na internet stranici Centra za sudsku dokumentaciju VSTV-a. Prema istima, usaglašavanje je moguće u situacijama kada je pravni okvir isti ili sličan, dok u situacijama kada je pravni okvir različit i dovodi građane u nejednak položaj, paneli mogu predlagati zakonodavne izmjene. Usaglašena pravna shvatanja obavezujuća su za sudove najviše instance, dok prema nižestepenim sudovima imaju upućujući karakter.

Na ovaj način VSTV doprinosi procesu ujednačavanja sudske prakse u Bosni i Hercegovini, te nastoji uspostaviti viši stepen pravne sigurnosti i jednakosti građana pred sudovima u Bosni i Hercegovini, u nedostatku vrhovnog suda na nivou države.

Od januara 2014. godine, kada su organizovani prvi sastanci panela za ujednačavanje sudske prakse, održano je devet sastanaka ovog stručnog tijela. Usaglašena su sljedeća pravna shvatanja iz građanske oblasti:

Dozvoljenost revizije protiv drugostepenog rješenja kojim je pravosnažno odlučeno o prijedlogu za ponavljanje postupka

„Protiv drugostepenog rješenja kojim je pravosnažno odlučeno o prijedlogu za ponavljanje postupka revizija nije dozvoljena.“

Obrazloženje

Ponavljanje postupka je vanredni pravni lijek koji mogu podnijeti stranke protiv pravosnažne presude, a o kojem sud odlučuje u formi rješenja. Zato se pitanje dozvoljenosti revizije protiv drugostepene odluke o prijedlogu za ponavljanje postupka cijeni prema odredbama člana 254 stavke 1 i 2 Zakona o parničnom postupku („Službeni glasnik Republike Srpske“, broj 58/03 do 61/13). Za primjenu navedenih zakonskih odredaba potrebno je da se kumulativno ispune dva uslova: da se radi o drugostepenom rješenju kojim se postupak pravosnažno završava i da bi u tom sporu bila dozvoljena revizija protiv pravosnažne presude.

Kako je prijedlog za ponavljanje postupka vanredni pravni lijek kojim se pobija pravosnažna odluka suda (bez obzira da li je postala pravosnažna u prvom ili drugom stepenu suđenja), postupak je pra-

vosnažno završen odlukom koja je donesena u postupku čije se ponavljanje traži, pa drugostepeno rješenje kojim je odlučeno o prijedlogu za ponavljanje postupka (odbijanjem ili odbacivanjem prijedloga) nije rješenje kojim se postupak pravosnažno završava. Zato protiv drugostepenog rješenja kojim je pravosnažno odlučeno o prijedlogu za ponavljanje postupka revizija nije dozvoljena.

Zastara naknade za faktičku eksproprijaciju

„Zahtjev za novčanu naknadu zbog izvršene faktičke eksproprijacije ne zastarijeva.“

Obrazloženje

Postoje slučajevi izgradnje objekata od javnog interesa, ili izvođenja drugih radova od javnog interesa, koji za posljedicu imaju potpuno ili djelimično oduzimanje prava vlasništva fizičkih ili pravnih lica nad nekretninama, iako ne postoji odluka o oduzimanju, odnosno odluka o utvrđivanju javnog interesa i rješenje o eksproprijaciji. Takve slučajeve pravna teorija i sudska praksa podvodi pod pojam faktičkog deposesjiranja, odnosno tzv. faktičke eksproprijacije, kojeg od pojma formalne eksproprijacije razlikuje, dakle, odsustvo nekog od bitnih elemenata zakonom utvrđenog postupka eksproprijacije.

Na taj način se, svakako, od strane nadležnih organa ugrožavaju i vrijeđaju subjektivna prava vlasnika nekretnina. S tim u vezi u sudskoj praksi se kao sporno postavilo pitanje kroz koje institute građanskog materijalnog prava se ima otkloniti navedena povreda subjektivnih prava fizičkih ili pravnih lica. Drugačije rečeno, postavlja se pitanje da li spor o određivanju naknade zbog faktičkog deposesjiranja i potpunog ili djelimičnog gubitka prava vlasništva uslijed izgradnje objekta od javnog interesa treba razriješiti primjenom pravila o naknadi štete, primjenom pravila o građenju na tuđem zemljištu ili, pak, predmetnu naknadu utvrditi u skladu s odredbama Zakona o eksproprijaciji. Od odgovora na to pitanje zavisi i rješenje pitanja koje se tiče zastarijivosti zahtjeva za predmetnu naknadu.

Sudska praksa sudova bivše SFRJ je bila gotovo jedinstvena u pogledu toga da se sporno pravno pitanje ima rješavati kroz institut naknade štete (članovi 154, 155, 185 i 189 ZOO-a), tako da se i pitanje zastare zahtjeva za isplatu navedene naknade ima razmatrati sa stanovišta odredbi člana 376 ZOO-a. Ovakav pravni stav, nakon disolucije zajedničke države, donedavno su slijedili i sudovi u Bosni i Hercegovini, izražavajući mišljenje da zahtjev za predmetnu naknadu zastarijeva u trogodišnjem subjektivnom, odnosno petogodišnjem objektivnom roku iz člana 376 ZOO-a.

Jedan dio sudova u Bosni i Hercegovini je prilikom razrješenja spornog pravnog pitanja krenuo drugim pravcem, zauzimajući pravni stav da izgradnja javnog puta bez donošenja odluke o izuzimanju iz posjeda nekretnine fizičkog lica predstavlja faktičko deposesjiranje, koje je osnov za ostvarivanje prava na naknadu u skladu s odredbama Zakona o eksproprijaciji, te da pravo na ovu naknadu ne zastarijeva.

U sudskoj praksi zabilježene su odluke u kojima se izražava pravni stav da se sporno pravno pitanje ima riješiti primjenom odredbi Zakona o vlasničko-pravnim odnosima koje regulišu sticanje prava vlasništva građenjem na tuđem zemljištu.

Imajući u vidu navedenu neujednačenu sudsku praksu, predmetno pravno pitanje je razmatrano na Panelu iz građanske oblasti koji je održan u Sarajevu 30.01.2014. godine, kojom prilikom je jednoglasno zauzet pravni stav da faktička eksproprijacija predstavlja osnov za ostvarivanje prava na naknadu u skladu s odredbama Zakona o eksproprijaciji i da pravo na ovu naknadu ne zastarijeva. Razlozi za usvajanje navedenog pravnog stava mogu se rezimirati na sljedeći način:

Potpuno ili djelimično oduzimanje prava vlasništva fizičkih ili pravnih lica na nekretninama radi izgradnje objekata od javnog interesa mora biti zasnovano na zakonito sprovedenom postupku eksproprijacije, tako da faktičko deposjediranje, bez provođenja postupka eksproprijacije, ne može opravdati javni interes. U slučajevima kada javna vlast vrši ili dozvoljava izgradnju objekta od javnog interesa na zemljištu koje nije formalno eksproprijsano ugrožavaju se i krše subjektivna prava fizičkih i pravnih lica nad nekretninama. Pravo vlasništva je jedno od osnovnih Ustavom BiH zaštićenih vrijednosti. Zaštita tog prava konkretizovana je i u članu 3 Zakona o vlasničko-pravnim odnosima, kojim je propisano da svako fizičko ili pravno lice ima pravo na mirno uživanje svog vlasništva i da se nikome ne može oduzeti vlasništvo, osim u javnom interesu i pod uvjetima predviđenim zakonom i općim principima međunarodnog prava. Članom 6 istog zakona propisano je da se pravo vlasništva može oduzeti samo u javnom interesu, sukladno ustavu, na način i pod uvjetima određenim zakonom, te da vlasnik ima pravo na punu naknadu za ograničeno ili oduzeto pravo vlasništva. Pravo na mirno uživanje imovine, kao i zabranu njenog oduzimanja, izuzev u javnom interesu i u skladu sa zakonom i načelima međunarodnog prava, garantuje i Protokol broj 1 uz Evropsku konvenciju o ljudskim pravima, pa se za ostvarivanje zaštite toga prava ne primjenjuju pravila o zastarjelosti potraživanja iz Zakona o obligacionim odnosima.

Spor u kojem je izgradnjom javnog puta ili drugog objekta od javnog interesa faktički deposjedirana nekretnina vlasnika ne može se rješavati primjenom odredbi Zakona o vlasničko-pravnim odnosima koje regulišu sticanje prava vlasništva građenjem na tuđem zemljištu. Ovo je stoga što se, u pravilu, radi o građenju objekta koji je postao javno dobro u opštoj upotrebi, zbog čega savjesnom vlasniku zemljišta ne bi bilo moguće utvrđivati prava koja predviđaju odredbe koje regulišu sticanje vlasništva građenjem na tuđem zemljištu.

Pravo svojine je, dakle, najpotpunija vlast na stvari, a obaveza je svih da se uzdržavaju od povrede prava vlasništva drugih lica.

U slučaju faktičke eksproprijacije fizička ili pravna lica su lišena prava vlasništva, pa je osnov tužbenog zahtjeva ustvari zahtjev za povrat svojine. Budući da povrat i uspostava prijašnjeg stanja nisu mogući zbog privođenja namjeni ranije nekretnine, time tužiteljima pripada pravo da traže naknadu za oduzete nekretnine. Imajući u vidu da pravo zahtijevati povrat svojine ne zastarijeva, (član 43 stav 2 Zakona o vlasničko-pravnim odnosima), tako ni zahtjev za traženu naknadu ranijih vlasnika ne zastarijeva.

Stvarni motiv, cilj i svrha faktičkog deposjediranja je ostvarivanje javnog interesa, odnosno izgradnja objekata ili izvođenje drugih radova od javnog interesa, tako da i naknada ranijim vlasnicima treba da bude određena u skladu s odredbama Zakona o eksproprijaciji. Stoga se i na pitanje zastarjelosti imaju primijeniti odredbe navedenog zakona.

S tim u vezi ukazuje se i na pravni stav Vrhovnog suda Bosne i Hercegovine, sentenca broj 48, objavljenog u biltenu navedenog suda broj 1989/2, koji glasi: „Zahtjev za određivanje naknade za područje građevinsko zemljište, kao i zahtjev za određivanje pravične naknade za eksproprijsane nekretnine, ne zastarijeva. Zastarijeva samo zahtjev za isplatu naknade određene poravnajem ili odlukom suda.“

Naknada troškova u slučaju djelimičnog uspjeha stranaka u parnici

„Kod odlučivanja o troškovima parničnog postupka u slučaju djelimičnog stranačkog uspjeha u parnici treba, u pravilu, uzimati u obzir kako tužiočev tako i tuženikov uspjeh u parnici i odluku o tome koja će stranka snositi obavezu naknade troškova postupka donijeti primjenom pravila procesnog prebijanja parničnih troškova.“

Obrazloženje

Odredba člana 386 stav 1 ZPP-a postavlja pravilo da „gubitnik plaća“, tako da neuspješna stranka mora platiti troškove uspješne stranke.

Za slučaj djelimičnog stranačkog uspjeha u parnici odredba člana 386 stav 2 ZPP-a propisuje da svaka stranka podmiruje svoje troškove ili da su jedna drugoj dužne nadoknaditi razmjernan dio troškova.

Na prvi od ova dva načina sud rješava o troškovima ako su stranke uspjele u sporu u približno jednakoj mjeri. Ukoliko je razlika u uspjehu značajna, primjenjuje se drugo pravilo iz člana 386 stav 2 ZPP-a.

U praksi sudova u Bosni i Hercegovini česte su odluke iz kojih bi proizilazio stav da u sporu može djelimično uspjjeti samo tužitelj. Ti sudovi odlučuju, naime, samo o troškovima tužitelja i obavezuju tuženog na naknadu troškova srazmjerno njegovom uspjehu u parnici, ne vodeći računa o troškovima tuženog i njegovom uspjehu u parnici. Takvo postupanje je nezakonito jer je uspjeh ili neuspjeh tužitelja u parnici srazmjernan uspjehu ili neuspjehu tuženog u parnici.

Stoga kod odlučivanja o troškovima parničnog postupka u slučaju djelimičnog stranačkog uspjeha u parnici treba, u pravilu, uzimati u obzir kako tužiteljev tako i tuženikov uspjeh u parnici i odluku o tome koja će stranka snositi obavezu naknade troškova postupka donijeti primjenom pravila procesnog prebijanja parničnih troškova. Na primjer, ukoliko je tužitelj uspio u sporu sa 70% svog zahtjeva, to istovremeno znači da je tuženi u sporu uspio u omjeru od 30%, tako da tužitelj ima pravo na naknadu 70% svojih ukupnih troškova, a tuženi na naknadu 30% svojih ukupnih troškova. Tako dobijene novčane iznose sud svojom odlukom prebija i stranka u čiju korist postoji pozitivna razlika stiže pravo da joj protivnik nadoknadi iznos razlike. Cilj ovog pravila je izbjegavanje neopravdanog parničenja ili podnošenja preuveličanih tužbenih zahtjeva bez snošenja posljedica.

Istina, postoji i slaba strana ovog tumačenja jer se, izuzetno, može dogoditi da troškovi stranke koja je manje uspjela budu znatno veći od troškova njenog protivnika. Ovaj, iako je uspio u većem dijelu, može biti dužan da naknadi iznos razlike, što može imati za posljedicu ograničenje prava na pristup sudu (vidi presudu Evropskog suda za ljudska prava u Strazburu *Klauz protiv Republike Hrvatske* od 18. jula 2013. godine).

Navedenu slabost moguće je otkloniti primjenom pravila o kvalitativnom uspjehu stranaka u parnici.

Troškovi advokata čija je kancelarija van sjedišta suda

„Putni troškovi advokata čije je sjedište izvan područja suda pred kojim se vodila parnica priznaju se samo do visine troškova koje bi stranka imala da ju je zastupao advokat čije je sjedište u mjestu suda. Izuzetno, ovi troškovi se mogu dosuditi ukoliko su isti - imajući u vidu sve okolnosti slučaja - bili opravdani sa stanovišta odredbe člana 387 stav 1 ZPP-a (član 120 stav 1 ZPP-a BD).“

Obrazloženje:

Naime, iako Zakoni o parničnom postupku koji su u primjeni na teritoriji Bosne i Hercegovine propisuju da se troškovi advokata (punomoćnika) odmjeravaju po važećoj advokatskoj tarifi, sud i kod odlučivanja koje troškove stranci – koju je u postupku zastupao advokat – može dosuditi vodi računa o tome koji su troškovi bili potrebni radi vođenja parnice, tako što brižljivo cijeni sve okolnosti slučaja. Stoga postupanje na način da se ovo pravno pitanje svede na slobodan izbor advokata i stranci u postupku ti troškovi kao potrebni priznaju (troškovi prevoza advokata, dnevnica, noćenja...) treba

napustiti i postupiti na način iznesen u ovom zaključku. Komisija za ljudska prava pri Ustavnom sudu Bosne i Hercegovine je u Odlukama o prihvatljivosti i meritumu, predmeti broj CH/02/12468 i broj CH/03/15129, zauzela stav da je nepriznavanje tih troškova stranci u postupku direktno u suprotnosti s odredbama Tarife o nagradi i naknadi troškova za rad advokata koja istu propisuje, članu 6 Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda, jer se tako onemogućava djelotvoran pristup sudu, i članu I(4) Ustava Bosne i Hercegovine, obzirom da se time ograničava i mogućnost prometa usluga na slobodnom tržištu. Uprkos tome je Ustavni sud Bosne i Hercegovine, u Odluci po aplikaciji br. 2757/06 od 14.10.2008. godine, zauzeo stav da je pravo na slobodan izbor advokata determinisano članom 6 stav 3(c) Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda zagarantovano samo osobama u postupku utvrđivanja krivične odgovornosti, a da je izbor advokata u postupcima odlučivanja o građanskim pravima i obavezama pred sudom lični izbor stranke, pa stranka u slučaju kada za zastupanje ovlasti advokata čija je kancelarija van sjedišta suda, u pravilu, ima obavezu sama snositi troškove koji su njenom punomoćniku zbog toga prouzrokovani. Dakle, te troškove u parnici, koji u principu nisu nužni (neophodni), stranka koja parnicu izgubi nije dužna da snosi, uz izuzetak kada na području sjedišta suda u datom momentu stranka nije mogla angažovati kvalifikovanog punomoćnika za zastupanje (advokata), a što se cijeni uzimajući u obzir kako objektivne, tako i subjektivne okolnosti (npr. na području suda nema advokata koji vrše ovu samostalnu profesionalnu djelatnost ili su svi već angažovani u postupku na suprotnoj strani, ili su odbili da pružaju pravnu pomoć stranci, i sl.).

Troškovi privremenog zastupnika

„Privremeni zastupnik ima pravo na naknadu troškova u vezi sa zastupanjem tuženog čije je boravište nepoznato, kao i da traži da tužilac prethodno ove troškove predujmi i da mu ih nadoknadi. O tom zahtjevu nadležan je da odlučuje sud koji je odredio privremenog zastupnika. Ovaj izdatak tužilac može ostvariti prema tuženom kao dio svojih ukupnih parničnih troškova, srazmjerno uspjehu u sporu.“

Obrazloženje:

Institut privremenog zastupnika u parničnom postupku ima svrhu u ostvarenju načela zaštite subjektivnih prava zagarantovanih najvišim pravnim aktima. Međutim, da bi se zaštitili i interesi protivne strane (kojoj se privremeni zastupnik postavlja), a kod toga da privremeni zastupnik u principu može biti svako lice koje prema važećem procesnom zakonu u parničnom postupku može biti i punomoćnik, pitanje naknade troškova privremenog zastupnika treba riješiti shodnom primjenom odredaba Zakona o parničnom postupku koje propisuju troškove obezbjeđenja dokaza. Prema tome, troškove vezano za zastupanje tuženog po privremenom zastupniku na prijedlog privremenog zastupnika prethodno snosi tužilac, a o zahtjevu privremenog zastupnika za naknadu troškova odlučuje sud koji ga je i postavio. Ako je privremeni zastupnik tuženom postavljen iz reda advokata, isti ima pravo na naknadu prouzrokovanih troškova na ime zastupanja tuženog prema mjerodavnoj advokatskoj tarifi. Troškovi koje je tužilac prethodno snosio vezano za zastupanje tuženog po privremenom zastupniku ulaze u ukupne parnične troškove tužioca, a o tome da li će ih u konačnom snositi tuženi, koga je zastupao privremeni zastupnik, odluku donosi sud, saglasno uspjehu stranaka u sporu.

Naknada troškova u slučaju smanjenja tužbenog zahtjeva

„Kod utvrđivanja naknade parničnih troškova sud će cijeliti povodom kojeg dijela tužbenog zahtjeva su nastali troškovi u pojedinim fazama parnice, a obračunaće ih prema vrijednosti predmeta spora u tim fazama postupka.“

Obrazloženje

Obzirom da je obračun naknade parničnih troškova (prije svega troškova sudske takse i nagrade advokatu na ime zastupanja pred sudom) u direktnoj vezi s vrijednošću predmeta spora (koja, u situaciji kada se tužbeni zahtjev odnosi na novčani iznos, predstavlja taj iznos), svaka promjena visine tužbenog zahtjeva, pa tako i smanjenje, ima uticaj na dosudu troškova parničnog postupka koje stranka opredijeljeno u parnici zahtijeva. To znači da je sud, u slučaju da je tužilac u toku postupka smanjio tužbeni zahtjev koji je novčano izražen, kod obračuna i dosude troškova parničnog postupka dužan da vodi računa o vrijednosti predmeta spora koja egzistira u vrijeme preduzimanja svake procesne radnje pred sudom za koju stranka traži naknadu, odnosno da, kao osnovu za obračun naknade u pogledu procesnih izdataka koje je stranka imala prije smanjenja tužbenog zahtjeva uzima vrijednost predmeta spora u tom periodu (dakle, prije smanjenja tužbenog zahtjeva), a nakon smanjenja tužbenog zahtjeva da obračun vrši prema vrijednosti predmeta spora koja postoji nakon smanjenja. Kada na takav način obračuna visinu troškova koje stranka ima pravo potraživati, odluku o troškovima postupka sud će donijeti cijeneći uspjeh stranke u sporu i to tako da za sve procesne izdatke učinjene prije smanjenja tužbenog zahtjeva uspjeh cijeni dovodeći u korelaciju visinu tužbenog zahtjeva prije smanjenja i konačan uspjeh u parnici (visinu usvojenog tužbenog zahtjeva), odnosno za sve izdatke za koje se naknada dosuđuje nastale poslije smanjenja tužbenog zahtjeva – dovodeći u vezu visinu tužbenog zahtjeva nakon smanjenja i konačan uspjeh stranke u parnici (visinu usvojenog tužbenog zahtjeva).

Kvalitativan uspjeh u parnici

„U slučaju kad je tuženi osporavao osnov tužbenog zahtjeva u cijelosti, zbog čega su jedino nastali troškovi parničnog postupka, tužiocu se mogu priznati troškovi parničnog postupka u cijelosti, nezavisno o visini zahtijevanog, a dosuđenog iznosa.“

Obrazloženje

Budući da sud u konačnici kod dosude troškova postupka uzima u obzir samo one troškove koji su bili potrebni radi vođenja parnice i da o tome koji su troškovi bili potrebni kao i o njihovoj visini odlučuje ocjenjujući brižljivo sve okolnosti, u slučaju kada je tuženi u parnici osporavao osnov tužbenog zahtjeva u cjelini, a za utvrđenje relevantnih činjenica u pogledu postojanja osnova za dosudu je bilo nužno izvoditi odgovarajuće dokaze (npr. vještačenje), sud troškove vezano za izvođenje tih dokaza može dosuditi tužiocu u punom iznosu, nezavisno od konačnog uspjeha u parnici, odnosno od visine zahtijevanog i dosuđenog iznosa. Takvo postupanje, odnosno opravdanje za takvo postupanje je u značaju konkretnog dokaza za pravilno rješavanje spornog odnosa među strankama (jedino tim dokaznim sredstvom stranka je pred sudom mogla dokazati bitne činjenice za usvajanje tužbenog zahtjeva) i okolnostima da je tuženi tužbeni zahtjev osporavao u potpunosti, odnosno da je u postupku osporio postojanje pravnog osnova temeljem kojeg tužilac traži da mu sud pruži zahtijevanu pravnu zaštitu (u slučaju kada se radi o zahtjevu za naknadu štete, to bi bio jedan od tri kumulativno tražena uslova za dosudu: štetna radnja, uzročno-posljedična veza i šteta). Osim toga, primjena pravila o procesnom prebivanju troškova u slučaju djelimičnog uspjeha stranaka u sporu mogla bi dati nepravične rezultate u parnicama za naknadu nematerijalne štete, jer cilj naknade nematerijalne štete nije restitucija i izjednačavanje štete i naknade već satisfakcija, zadovoljenje i ublažavanje bolova i patnje, i zavisi od okolnosti slučaja. Najčešće se odmjerava prema slobodnoj ocjeni i njena visina nije poznata sudu u momentu podnošenja tužbe.

Ostale informacije

Panel iz građanske oblasti razmatrao je i pitanja potraživanja naknade štete civilnih žrtava rata, otuđenje stvari ili prava u toku postupka, aktivnu legitimaciju nasljednika kod ugovora o doživotnom izdržavanju, te druge teme koje su predmet različitog postupanja sudova u Bosni i Hercegovini.

Sud Europske unije

Pripremile: Marija Jovanović, Univerzitet Oxford, i Emira Hodžić, Sud BiH

U cilju realizacije projekta „Ujedinjena Europa“, države članice (sada ukupno 28) zaključile su ugovore kojima su prvo osnovane europske zajednice, a potom Europska unija, s institucijama koje usvajaju pravne propise u određenim oblastima.

Sud Europske unije (eng. *Court of Justice of European Union*, u literaturi se koristi i termin Sud pravde Europske unije) je sudska institucija Europske unije i Europske ekonomske zajednice za atomsku energiju (Euratom). Sjedište Suda Europske unije je u Luxembourggu, a njega čine tri suda: Sud pravde, Opći sud (uspostavljen 1988.) i Tribunal javne službe (osnovan 2004.). Kako bi se Sudu pravde pružila podrška u rješavanju velikog broja predmeta i građanima pružila bolja pravna zaštita, Opći sud rješava slučajeve koje podnose privatni pojedinci, preduzeća i neke organizacije, kao i slučajeve vezane za primjenu prava konkurencije. Tribunal javne službe rješava sporove između Europske unije i njenog osoblja. Od osnivanja, ova tri suda su usvojila oko 28.000 presuda.

Od uspostavljanja Suda Europske unije 1952. godine njegova misija je da „prilikom tumačenja i primjene Ugovora“ osigura „poštivanje prava“.

Kao dio te misije, Sud Europske unije:

- 1) preispituje zakonitost akata koje usvajaju institucije Europske unije,
- 2) osigurava da države članice postupaju u skladu sa svojim obavezama iz Ugovora, i
- 3) tumači pravo Europske unije na zahtjev nacionalnih sudova i tribunala.

Prema tome, u saradnji sa sudovima i tribunalima država članica, Sud osigurava ujednačenu primjenu i tumačenje prava Europske unije.

Kako bi se omogućilo da valjano obavlja svoje zadatke, Sudu su dodijeljene jasno definirane nadležnosti koje izvršava u postupku odlučivanja o prethodnom pitanju, kao i u raznim drugim kategorijama postupaka.

Različite vrste postupaka

Zahtjev za prethodno odlučivanje – kada nacionalni sudovi zatraže od Suda pravde tumačenje u vezi primjene prava Europske unije

Sud pravde saraduje sa svim sudovima država članica koji u svom postupanju primjenjuju pravo Europske unije. Kako bi se osigurala efikasna i ujednačena primjena zakonodavstva Europske unije i spriječila različita tumačenja, domaći sudovi se mogu, a nekada moraju, obratiti Sudu pravde i tražiti njegovo tumačenje prava Europske unije, tako da onda mogu odlučiti da li je npr. domaće zakonodavstvo usklađeno s pravom Europske unije. Zahtjev za prethodno odlučivanje može se također odnositi na preispitivanje valjanosti nekog propisa Europske unije. Odgovor Suda pravde ne predstavlja samo mišljenje, već ima snagu presude ili obrazložene naredbe. Nacionalni sud koji se obratio je, prilikom odlučivanja o predmetnom sporu, dužan primijeniti dato tumačenje. Presuda Suda pravde također obvezuje i sve ostale nacionalne sudove kada rješavaju isti problem.

Prema tome, putem postupka za prethodno odlučivanje svaki europski građanin ima pravo tražiti pojašnjenje propisa Europske unije koji se odnose na njega. Iako ovaj zahtjev može podnijeti samo nacionalni sud, i sve stranke u postupku pred domaćim sudom, države članice i institucije Europske unije mogu uzeti učešće u postupku pred Sudom pravde. Na taj način, odlučivanjem o prethodnom

pitanju utvrđeno je nekoliko vrlo značajnih principa prava Europske unije, nekada i na temelju zahtjeva domaćeg suda prve instance.

Tužbe zbog neispunjenja obaveza podnose se protiv vlada država članica koje nisu ispunile obaveze predviđene pravom Europske unije

Ove tužbe daju Sudu pravde mogućnost da utvrdi da li je država članica ispunila svoje obaveze u skladu s pravom Europske unije. Prije pokretanja postupka pred Sudom pravde Komisija vodi pretходni postupak u kojem se državi članici daje mogućnost da odgovori na iznesene pritužbe. Ukoliko država članica nakon ovog postupka ne prestane s kršenjem, može se podnijeti tužba Sudu pravde zbog kršenja prava Europske unije.

Tužbu može podnijeti Komisija – što je, u praksi, često slučaj – ili druga država članica. Ukoliko Sud utvrdi da obaveza nije ispunjena, država mora prestati s kršenjem bez odlaganja. Ukoliko nakon podnošenja nove tužbe Komisije Sud pravde utvrdi da država članica nije postupila u skladu s njegovom ranijom presudom, može je obvezati na plaćanje fiksne ili periodične novčane kazne. Međutim, ukoliko Komisija nije obaviještena o mjerama prenošenja direktive u domaće zakonodavstvo, može predložiti Sudu da državi članici odredi novčanu kaznu, nakon što je ranijom presudom već utvrđeno kršenje obaveza.

Tužbe za poništenje – protiv propisa Europske unije kada se smatra da se njima krše ugovori Europske unije ili temeljna prava

Tužbom za poništenje podnosilac traži poništenje mjere (naročito uredbe, direktive ili odluke) koju je usvojila neka institucija, organ, služba ili agencija Europske unije. Sud pravde ima isključivu nadležnost da postupi po tužbama koje podnosi država članica protiv Europskog parlamenta i/ili Vijeća (osim kada se radi o mjerama koje Vijeće usvaja u vezi državne pomoći, dampainga ili se radi o provedbenim mjerama) i tužbama koje institucije Europske unije podnose jedna protiv druge. Opći sud ima prvostepenu nadležnost da postupi po ostalim tužbama ove vrste, kao i tužbama koje podnose pojedinci.

Tužbe zbog propusta – protiv institucija Europske unije zbog propusta da donesu odluke iz svoje nadležnosti

Na osnovu ovih tužbi moguće je preispitati zakonitost propusta institucija, organa, službi i agencija Europske unije da postupaju. Kada se utvrdi da je propust na postupanje bio nezakonit, nadležna institucija je dužna da ovaj propust ispravi preduzimanjem odgovarajućih mjera. Nadležnost za postupanje po ovim tužbama dijele Sud pravde i Opći sud na osnovu istih kriterija kao u slučaju podnošenja tužbe za poništenje.

Izravne tužbe – podnose ih pojedinci, preduzeća ili organizacije protiv odluka ili postupaka Europske unije

Bilo koja osoba ili preduzeće koji su pretrpjeli štetu kao rezultat postupanja ili propusta Zajednice ili njenog osoblja mogu podnijeti Općem sudu tužbu radi naknade štete.

Žalbe

Protiv presuda i naredbi Općeg suda može se podnijeti žalba Sudu pravde samo o pravnim pitanjima. Ukoliko je žalba dopustiva i osnovana, Sud pravde ukida presudu Općeg suda. Kada postupak

dozvoljava, Sud pravde može sam odlučiti o slučaju. U protivnom, vraća slučaj Općem sudu koji je obvezan odlukom Suda pravde donesenom po žalbi.

Revizija

Odluke Općeg suda donesene po žalbi protiv odluka Tribunala javne službe Europske unije iznimno su podložne reviziji od strane Suda pravde, pod uvjetima i u granicama propisanim Protokolom i Statutom Suda pravde Europske unije.

Bosna i Hercegovina je 2008. godine potpisala Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju Europskoj uniji s ciljem doprinosa ekonomskoj i političkoj stabilnosti. Iako nije članica Europske unije, potpisivanjem ovog sporazuma Bosna i Hercegovina se obavezala da svoje domaće zakonodavstvo uskladi s pravnom tekovinom Europske unije (*acquis EU*). Jedna od ključnih obaveza Bosne i Hercegovine u sprovedbi Sporazuma jeste uređenje jedinstvenog tržišta roba, usluga i kapitala koje će biti usklađeno s pravilima i propisima Europske unije iz oblasti tržišne konkurencije.

U okviru provedbe Sporazuma donesen je državni Zakon o konkurenciji^[1] kojim je prvi put regulirana politika konkurencije kao jedan od značajnijih instrumenata i stubova za stvaranje i jačanje jedinstvenog ekonomskog prostora u Bosni i Hercegovini. Budući da je Zakon neka pitanja i pojmove uredio načelno, njihovo detaljnije normiranje propisano je donošenjem podzakonskih akata. Zakon se referiše na sve oblike sprečavanja, ograničavanja ili narušavanja tržišne konkurencije na teritoriji Bosne i Hercegovine ili izvan njenog teritorija ako imaju učinak na teritoriju Bosne i Hercegovine. Konkurencijsko vijeće osnovano je pomenutim Zakonom kao nezavisno i samostalno tijelo sa statusom pravne osobe u postupcima koje provodi na zahtjev stranke ili po službenoj dužnosti, te ima isključivu ovlast u odlučivanju o postojanju zabranjenog konkurencijskog djelovanja na tržištu Bosne i Hercegovine.

U postupcima pred Konkurencijskim vijećem primjenjuje se Zakon o upravnom postupku^[2]. Vijeće prilikom odlučivanja kao pravni okvir za donošenje odluka, pored domaćih zakonskih propisa, direktno primjenjuje sudsku praksu Europskog suda pravde i pravne akte Europske komisije^[3]. Na rješenja koje donosi Konkurencijsko vijeće nakon provedenog postupka nije dozvoljena žalba, ali je preispitivanje odluke omogućeno putem pokretanja upravnog spora pred Sudom Bosne i Hercegovine.

Presuda Suda Bosne i Hercegovine broj S1 3 U 005412 od 15.03.2012. godine, iako donesena prije 2014. godine, značajna je jer iz iste je vidljivo da se u domaćem zakonodavstvu direktno primjenjuju odluke Europskog suda pravde u oblasti tržišne konkurencije.

Presudom Vijeća za upravne sporove Suda BiH broj U-383/09 od 07.01.2010. godine odbijena je tužba tužioca podnesena protiv rješenja Konkurencijskog vijeća BiH broj 01-06-26-027-140-II/08 od 21.07.2009. godine. Pobjanim rješenjem utvrđeno je da je privredni subjekt Društvo za zastupanje i trgovinu „ASA AUTO“ d.o.o Sarajevo (tužilac u upravnoj stvari pred Sudom BiH) zloupotrijebio vladajući položaj na tržištu veleprodaje proizvoda marke *Volkswagen* ovlaštenim trgovcima u BiH ograničavanjem tržišta i primjenom različitih uslova prema privrednom subjektu „M.R.M.“ Ljubuški (tuženi), za istu ili sličnu vrstu poslova u odnosu na ostale ovlaštene trgovce koji vrše prodaju i servisiranje proizvoda marke *Volkswagen* u BiH u skladu s članom 10. stav 2. tačke (b) i (c) Zakona o konkurenciji. Tužiocu je uz novčanu kaznu naloženo da u roku od 30 dana od primitka rješenja zaključi ugovor o prodaji i servisiranju motornih vozila marke *Volkswagen* s privrednim subjektom „M.R.M.“ pod jednakim uslovima koji su utvrđeni istom vrstom ugovora s drugim trgovcima u BiH.

Protiv navedene presude tužilac je podnio zahtjev za preispitivanje sudske odluke zbog pogreš-

ne primjene materijalnog prava i bitne povrede odredaba Zakona o upravnim sporovima. Vijeće Apelacionog odjeljenja je presudom broj S1 3 U 005412 od 15.03.2012. godine odbilo zahtjev tužioca za preispitivanje sudske odluke.

Prilikom donošenja odluke, Apelaciono vijeće Suda BiH je zauzelo stav da je, u slučajevima u kojima se ispituje je li tržišna konkurencija narušena, Konkurencijsko vijeće kao jedini nadležni organ koji se bavi zaštitom tržišne konkurencije direktno ovlašteno primijeniti kriterije koji proizlaze iz primjene pravila o tržišnoj konkurenciji Evropske unije. Ovom presudom Sud BiH je potvrdio stav Konkurencijskog vijeća u vezi pravnog okvira koji je primijenjen prilikom odlučivanja da li je u konkretnom slučaju došlo do zloupotrebe dominantnog položaja, odnosno da li je došlo do narušavanja tržišne konkurencije. U presudi je ocijenjeno da je Konkurencijsko vijeće prilikom donošenja odluke pravilno primijenilo mjerodavno domaće materijalno pravo, te komparativno pravo Evropske unije, jer mu to omogućava odredba člana 43. Zakona o konkurenciji, koja propisuje da se Konkurencijsko vijeće, kao domaći organ koji je nadležan za zaštitu konkurencije u prvom stepenu, „u svrhu ocjene datog slučaja može koristiti sudskom praksom Evropskog suda pravde i odlukama Evropske komisije“^[4].

U odnosu na mjeru koju je naložilo Konkurencijsko vijeće, a koja se ogleda u nametanju potpisivanja ugovora, Sud je cijeneći praksu Suda Evropske unije zaključio da je nametanje obaveze zaključivanja ugovora o prodaji i servisiranju motornih vozila pod istim uslovima u odnosu na druge ovlaštene servisere opravdana mjera za sprečavanje stvaranja monopolističkog položaja na tržištu od strane tužioca. Sud je do ovakvog zaključka došao direktnom primjenom kriterija koji moraju biti ispunjeni da bi se privredniku moglo nametnuti davanje licence drugima iz odluke Evropskog suda pravde od 29.04.2004. godine (predmet broj C-418/01, *IMS Health GmbH & Co. OHG protiv NDC Health GmbH & Co. KG*).

---

[1] Iako je Zakon o konkurenciji iz 2001. godine sadržavao temeljna pravila konkurencije zasnovana na članovima 81. i 82. Ugovora o osnivanju Evropske zajednice, ipak nije pratio praksu i rješenja savremenog evropskog zakonodavstva, odnosno pravnu stečevinu Zajednice (acquis) iz ove oblasti. Radi toga je donesen novi Zakon o konkurenciji („Službeni glasnik BiH“, broj 48/05) koji je stupio na snagu 27. jula 2005. godine. Ovaj Zakon je u najvećoj mjeri kompatibilan s pravilima i propisima Evropske unije iz oblasti tržišne konkurencije – propisi doneseni u 2003. i 2004. godini – uredbe Vijeća EC br. 1/2003; 139/2004; 773/2004; 802/2004, itd. [2] Službeni Glasnik BiH 29/02, 12/04, 88/07, 93/09. [3] Evropska komisija je *sui generis* vlada Evropske unije koja donosi pravne akte kao što su odluke, uredbe, direktive, preporuke i mišljenja. Neki od pomenutih pravnih akata su obavezujući, neki nisu. [4] U konkretnom slučaju korištene su: Uredba Evropske komisije (EZ) broj 2790/1999 o primjeni člana 81(3) Ugovora o osnivanju Evropske zajednice, Smjernice za vertikalna ograničenja Evropske komisije (Službeni list C 291, 13.10.2000.), Saopštenje Evropske komisije o definisanju relevantnog tržišta (97/C 372/03), Uredba Komisije (EZ) broj 1400/2002 o primjeni člana 81(3) Ugovora na kategorije vertikalnih sporazuma i usklađenu praksu u sektoru motornih vozila, Ugovori o poslovnoj saradnji zasnovanoj na komparativnom pravu tržišne konkurencije Evropske unije (Uredba Komisije EZ broj 1400/2002).

Mogućnosti za obuku pravnika u Bosni i Hercegovini

Pripremili: Almir Tabaković, CEST FBIH, i Vanja Pavlović, CEST RS

Stručno usavršavanje sudija i tužilaca

Osnovna ideja stručnog usavršavanja sudija i tužilaca jeste da se ovoj ciljnoj grupi omogući kontinuirana obuka usmjerena kako na primjenu zakonskih propisa, tako i na praćenje izmjena istih, zatim na razvijanje sudijskih i tužilačkih vještina, te na upoznavanje s međunarodnim standardima i propisima Evropske unije. To određuje i sadržaj Programa stručnog usavršavanja sudija i tužilaca u Republici Srpskoj i Federaciji Bosne i Hercegovine.

Kroz izbor tema, stručno usavršavanje sudija i tužilaca usmjereno je na:

- produblјivanje shvatanja uloga sudije i tužioca,
- ključne vještine i dobro poznavanje relevantnih procesnih pravila,
- nova zakonska rješenja,
- primjenu Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava,
- osnaživanje vještina rukovođenja za predsjednike sudova i glavne tužioce.

Također, stručno usavršavanje daje mogućnost razmjene iskustava i ujednačavanja sudske prakse te kroz pojedine aktivnosti predstavlja forum za razmjenu mišljenja s predstavnicima pravničkih i nepravničkih profesija (javnih službi, policije, administrativnog osoblja u sudovima i tužilaštvima, psihologa, socijalnih radnika...).

Početna obuka lica koja se namjeravaju baviti ulogom sudije ili tužioca

Shodno pozitivnim zakonskim propisima, te Strategiji za početnu obuku i stručno usavršavanje za period 2012.-2015. godina, početnom obukom su obuhvaćene tri kategorije lica, i to: stručni saradnici i pripravnici zaposleni u sudovima i tužilaštvima, te novoimenovani sudije i tužioci.

Opšti cilj pružanja početne obuke ovim kategorijama lica jeste sticanje znanja i vještina neophodnih za efikasno vršenje sudijske, odnosno tužilačke funkcije, uključujući sticanje svestranih znanja kroz praćenje iskustava iz prakse, sagledavanje etičnosti profesije i uopšteno svih segmenata uloge i značaja odgovornosti koje su ovim licima povjerene u njihovom radu, te značaja profesija sudije i tužioca u društvu u cjelini. Kroz organizaciju početne obuke, u okviru opšteg cilja obuke, ostvaruju se i posebni ciljevi za svaku kategoriju učesnika ponaosob:

- obučavanje stručnih saradnika za posao koji trenutno rade u sudovima i tužilaštvima, te za posao budućih sudija i tužilaca,
- obučavanje lica koja su po prvi put imenovana na neku od pravosudnih funkcija za obavljanje poslova sudije ili tužioca,
- pripremanje pripravnika za polaganje Pravosudnog ispita.

Provođenjem stručnog usavršavanja sudija i tužilaca, te početnom obukom lica koja se namjeravaju baviti tom ulogom kroz proces sticanja znanja i razvijanja vještina, Centri doprinose izgradnji i jačanju efikasnog pravosudnog sistema u Bosni i Hercegovini.

Planirane aktivnosti CEST-a RS u periodu april – septembar 2015. godine

Od ukupno 95 planiranih aktivnosti (seminara, radionica, okruglih stolova, i sl.) u tekućoj godini, njih 80 se odnosi na stručno usavršavanje sudija i tužilaca. CEST RS planira realizovati 52 ovakve aktivnosti do kraja septembra 2015. godine. Neke od tih aktivnosti Centar će realizovati samostalno dok će određen broj njih realizovati kroz saradnju s relevantnim domaćim i međunarodnim partnerima. Ovdje ćemo pomenuti samo pojedine aktivnosti predviđene u narednih šest mjeseci za koje smatramo da će čitaocima biti posebno interesantne.

Naročito su interesantne i značajne aktivnosti koje se odnose na obuku na teme zaštite ljudskih prava i primjene Evropske konvencije o ljudskim pravima (u daljem tekstu EKLJP).

Tako će, u saradnji sa Savjetom Evrope i Centrom za edukaciju sudija i tužilaca u Federaciji Bosne i Hercegovine, u Mostaru 20. i 21. aprila 2015. godine biti održan seminar pod nazivom „Evropska socijalna povelja“, koja unapređuje zaštitu osnovnih socijalnih i ekonomskih prava država potpisnica, među kojima je i Bosna i Hercegovina, te predstavlja instrument komplementaran EKLJP-u. Cilj ove obuke jeste da se učesnici što bolje upoznaju s njenim odredbama, a u svrhu razvijanja kvalitetnije sudske prakse u oblastima porodičnog i radnog prava.

U saradnji s pomenutim partnerima, 2. i 3. septembra 2015. godine u Međugorju biće realizovan i seminar na temu „Kolizija propisa o ljudskim pravima“. Cilj seminara je da se razmotre one situacije u kojima postoji kolizija propisa o ljudskim pravima, naročito u slučaju dolaska u suprotnost odredaba Ustava BiH s odredbama EKLJP-a, koja je i sastavni dio tog Ustava, te da se pruži odgovor na pitanja da li odredbe Konvencije, u takvoj situaciji, imaju supremaciju nad odredbama Ustava BiH ili su one suprematorne samo u odnosu na domaće zakone.

U pogledu zaštite ljudskih prava i osnovnih sloboda građana veoma su značajni i tzv. antidiskriminacijski seminari, na čijoj organizaciji će Centar u narednih šest mjeseci saradivati s različitim međunarodnim partnerima. Tako će Centar u saradnji s Misijom OSCE-a u BiH 25. maja 2015. godine u Bijeljini organizovati seminar na temu primjene Zakona o zabrani diskriminacije („Službeni glasnik BiH“ br. 59/09) i međunarodnih standarda koji se odnose na diskriminaciju, dok će u saradnji s Fondacijom Heinrich Böll 18. i 19. maja 2015. godine u Banjaluci biti održan seminar na temu suzbijanja diskriminacije manjinskih grupa. Tokom organizacije pomenutih seminara Centar će saradivati i s Centrom za edukaciju sudija i tužilaca u FBiH.

Misija OSCE-a u BiH će podržati i nekoliko seminara iz oblasti krivičnog prava – kao što su tri seminara na kojima će se govoriti o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje – od kojih će jedan biti održan u pomenutom roku (april-septembar 2015. godine), i to u Istočnom Sarajevu 2. aprila 2015. godine. Pomenuta misija će podržati i seminar na temu ratnih zločina zakazan u Trebinju 25. i 26. juna 2015. godine, te edukaciju edukatora na temu trgovine ljudima.

Neophodno je pomenuti i saradnju sa OPDAT-om u okviru Projekta za razvoj, pomoć i edukaciju u prekomorskim zemljama, koja će se nastaviti i u ovoj godini kroz zajedničku realizaciju 12 aktivnosti iz oblasti krivičnog prava, od kojih će 10 biti održano do kraja septembra 2015. godine.

U narednih šest mjeseci nastaviće se i specijalistička obuka iz oblasti tzv. maloljetničkog pravosuđa koja će po prvi put obuhvatiti i obuku sudija koji postupaju u prekršajnim predmetima, a shodno prošlogodišnjem početku primjene „novog“ Zakona o prekršajima Republike Srpske („Službeni glasnik RS br. 65/13“). U okviru pomenute specijalističke obuke 30. marta 2015. godine u Tesliću je održan seminar za sudije koji rade na krivičnom referatu pod nazivom „Djeca kao oštećeni (žrtve)

i svjedoci u krivičnom postupku“, 11. i 12. maja u Banjaluci će biti održan seminar „Prekršajni postupak i primjena Zakona o prekršajima u postupcima prema maloljetnicima“, dok će 1. juna 2015. godine, također u Banjaluci, biti održana i edukacija edukatora iz ove oblasti. Svi pomenuti seminari iz oblasti maloljetničkog pravosuđa podržani su od strane UNICEF-a.

Kada je riječ o građanskom pravu, očekuje se veliki interes učesnika za seminar pod nazivom „Sticanje prava svojine prema Zakonu o stvarnim pravima Republike Srpske“ („Službeni glasnik Republike Srpske“ br. 124/08 i 95/11), koji će se održati 29. juna 2015. godine u Banjaluci, imajući u vidu činjenicu da su primijećeni određeni problemi u primjeni ovog zakona, te da je određeni broj sudija izrazio nedoumicu kada je riječ o pojedinim njegovim odredbama.

Posebna pažnja će biti posvećena i edukaciji sudija privrednih sudova, pa će tako u saradnji sa CLDP-om (Program za razvoj privrednog prava) biti održani seminari na teme „Međunarodni stečaj“ (6. i 7. april 2015. godine) i „Alternativno rješavanje privrednih sporova“ (21. i 22. maj 2015. godine), dok će u samostalnoj organizaciji CEST-a RS 17. aprila 2015. godine biti održan seminar na temu funkcionisanja tržišta hartija od vrijednosti u RS, te zaštite interesa investitora. Svi pomenuti seminari iz oblasti privrednog prava biće održani u prostorijama CEST-a RS u Banjaluci.

Veoma je značajno naglasiti kako će posebna pažnja u narednom periodu biti posvećena ujednačavanju sudske prakse u krivičnoj i građanskoj oblasti, kroz realizaciju nekoliko okruglih stolova na kojima će se razmjenjivati mišljenja te usaglašavati različiti stavovi, kako na nivou Republike Srpske, tako i na nivou Bosne i Hercegovine.

Pored pomenutih aktivnosti, Centar za edukaciju sudija i tužilaca u Republici Srpskoj će realizovati i niz obuka iz oblasti krivičnog, građanskog, privrednog i prekršajnog prava, te obuka iz tzv. posebnih tema, a koje se odnose na edukaciju predsjednika sudova i glavnih tužilaca u pogledu upravljanju sudom/tužilaštvom, zatim na istupe u javnosti i u medijima, na profesionalnu etiku, i sl.

Također, nastaviće se s realizacijom aktivnosti iz oblasti početne obuke novoimenovanih sudija i tužilaca, stručnih saradnika i pripravnika u sudovima i tužilaštvima. Tako će, u okviru početne obuke za novoimenovane sudije i tužioce, od ukupno osam predviđenih seminara do kraja septembra 2015. godine biti održana četiri. Stručni saradnici će imati priliku da prisustvuju obradi Modula 3 i 4 prve godine obuke (krivična oblast, te izvršna i vanparnična oblast), dok će pripravnici biti pozvani da prisustvuju seminaru na temu izrade sudske odluke u građanskom postupku.

Realizacijom pomenutih aktivnosti u okviru stručnog usavršavanja i početne obuke CEST RS će doprinijeti jačanju pravosudnih kapaciteta, kako kroz bolju edukovanost sudija i tužilaca u primjeni materijalnih i procesnih zakona – što će se direktno odraziti na kvantitet i kvalitet njihovog rada – tako i kroz stvaranje kvalitetne baze za izbor budućih sudija i tužilaca.

Program stručnog usavršavanja i početne obuke Centra za edukaciju sudija i tužilaca u Republici Srpskoj, kao i kalendar aktivnosti, dostupni su na internet stranici Centra www.rs.cest.gov.ba. Na istoj internet stranici mogu se pronaći svi materijali korišteni u dosadašnjim edukacijama, a koji nosiocima pravosudnih funkcija mogu biti od koristi u svakodnevnom radu.

Planirane aktivnosti CEST-a FBiH u periodu april – septembar 2015. godine

Centar za edukaciju sudija i tužilaca u Federaciji Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: CEST FBiH) intenzivno radi na pripremi i realizaciji edukativnih aktivnosti nosilaca pravosudnih funkcija iz Programa početne obuke i Programa stručnog usavršavanja za 2015. godinu. Prepoznajući nasto-

janja pravosudne zajednice da osigura vladavinu prava, efikasniju zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, Centar je u programu za 2015. godinu značajnu pažnju posvetio realizaciji edukativnih aktivnosti iz oblasti zaštite ljudskih prava, primjene Evropske konvencije o ljudskim i evropskog prava uopšte. Vodeći se potrebama pravosudne zajednice tokom 2015. godine Centar nastoji realizirati 11 seminara i radionica na teme ljudskih prava i primjene Evropske konvencije o ljudskim pravima.

Tako su u prvom kvartalu tekuće godine u fokusu teme iz oblasti prava na imovinu i zaštitu imovine, diskriminacije u društvu, diskriminacije manjinskih grupa i njenog suzbijanja, te socijalnih prava u sudskoj praksi Evropskog suda za ljudska prava i unapređenja standarda primjene i tumačenja Evropske socijalne povelje u radu redovnih sudova u Bosni i Hercegovini. Pregled realizacije navedenih edukativnih aktivnosti:

- Zaštita prava vlasništva iz člana 1 Protokola 1 Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava u praksi Ustavnog suda BiH i Evropskog suda za ljudska prava, Zenica, 09. mart 2015. godine;
- Evropska socijalna povelja, Mostar, 20. i 21. april 2015. godine;
- Antidiskriminacijsko pravo – suzbijanje diskriminacije manjinskih grupa, iskustva u BiH i iskustva iz regije, Sarajevo, 20. i 21. maj 2015. godine;

Seminari i kontinuirana obuka sudija i tužilaca iz oblasti ljudskih prava i Evropske konvencije biće realizirani uz saradnju i podršku ureda Vijeća Evrope u Sarajevu i Fondacije Heinrich Böll.

Pored navedenih aktivnosti iz domena krivične oblasti kontinuirane obuke, tokom prvog kvartala 2015. godine akcenat je prvenstveno na unapređenju standarda u krivičnom postupku i temama zakonitosti dokaza, uviđaja, tehnika izrade presude, prakse po pitanju krivične optužbe i principa „*ne bis in idem*“, te na izvršenju kazne zatvora i radu za opće dobro na slobodi u kontekstu Evropske konvencije o ljudskim pravima i slobodama. Pregled realizacije navedenih edukativnih aktivnosti:

- Tehnike izrade presude u krivičnim predmetima, Teslić, 26. i 27. mart 2015. godine;
- Zakonitost dokaza, Sarajevo, 01. i 02. april 2015. godine;
- Pritvor, Sarajevo, 15. april 2015. godine;
- Uviđaj, Sarajevo, 20. i 21. april 2015. godine;
- Krivična djela protiv sigurnosti javnog prometa u krivično-pravnoj teoriji i sudskoj praksi, Sarajevo, 13. april 2015. godine;
- Rasprava o pojedinim pitanjima iz sudske prakse iz krivične oblasti, Lukavac, 14. i 15. maj 2015. godine.

Jedna od novina u Programu početne obuke i Programu stručnog usavršavanja Centra svakako jeste i obuka stručnih saradnika/savjetnika Suda Bosne i Hercegovine i Ustavnog suda Bosne i Hercegovine. U nastojanju da pruži posebnu ciljanu obuku stručnih saradnika, pravnih savjetnika Ustavnog suda BiH i Suda BiH o adekvatnoj primjeni Evropske konvencije o ljudskim pravima na nacionalnom nivou, Centar je u saradnji s AIRE centrom iz Londona kroz realizaciju projekta „Jačanje kapaciteta pravosuđa u Bosni i Hercegovini za evropske integracije“ ponudio novi vid obuke navedenim stručnim saradnicima.

Programom početne obuke i stručnog usavršavanja za 2015. godinu Centra za edukaciju sudija i tužilaca u Federaciji realizujemo tri edukativne aktivnosti iz projekta „Jačanje kapaciteta pravosuđa u Bosni i Hercegovini za evropske integracije“, obuke stručnih saradnika/savjetnika Suda BiH i Ustavnog suda BiH.

U ovom periodu Centar realizira prvu edukativnu aktivnost za 2015. godinu, na temu: „Zabrana mučenja, nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja shodno Evropskoj konvenciji za ljudska prava“, a zatim drugu aktivnost na temu: „Krivični postupak i pravo na pravično suđenje shodno Evropskoj konvenciji za ljudska prava“.

Realizacijom programa kontinuirane obuke sudija i tužilaca Centar nastoji imati inovativan pristup novim zahtjevima pravosudne zajednice, na način da se usvajanjem određenih novih zakona pristupi pripremi i realizaciji obuke nosilaca pravosudnih funkcija, i to izradom edukativnih materijala na nove teme i održavanjem seminara i radionica.

Centar tokom 2015. godine nastavlja s realizacijom Programa specijalističke obuke sudija i tužilaca prema Zakonu o zaštiti i postupanju s djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku („Službene novine Federacije BiH“ br. 7/14), koji odražava potrebe sudija i tužilaca za vještinama i znanjima neophodnim za implementaciju novog zakona iz oblasti maloljetničkog pravosuđa. Najviše pažnje posvećeno je temama vezanim za Konvenciju o pravima djeteta, međunarodnim standardima u zaštiti maloljetnika, psihologiji maloljetnika, načinu ispitivanja djece i maloljetnika, alternativnim mjerama i restorativnoj pravdi, kao i toku postupka prema maloljetnicima u skladu s novim zakonom. U okviru projekta „Pravda za djecu“ u saradnji s UNICEF-om i Udruženjem tužilaca Federacije BiH izrađen je edukativni materijal „Priručnik za obuku sudija i tužilaca prema Zakonu o zaštiti i postupanju s djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku“.

Realizacija Programa specijalističke obuke se nastavlja početkom godine seminarima koji će se održati 30. i 31. marta, te 11. i 12. maja 2015. godine.

Početkom primjene Zakona o nasljeđivanju u Federaciji BiH („Službene novine Federacije BiH“ br. 80/14), Centar je pristupio realizaciji programom predviđenih edukativnih aktivnosti iz vanparnične oblasti. Tako se u prvom kvartalu 2015. godine planira pet seminara na temu prezentiranja novih zakonskih rješenja iz novog zakona o nasljeđivanju, kao i njihove implikacije u praksi. Seminari će se održati tokom februara, marta i aprila u Sarajevu, Tuzli, Bihaću, Mostaru i Zenici.

Svakako, za više informacija o samom Programu početne obuke i Programu stručnog usavršavanja za 2015. godinu, terminima seminara i realizaciji istog posjetite internet stranicu Centra: <http://www.fbih.cest.gov.ba/>.

Edukacija o ljudskim pravima za pravnike

HELP je evropski program edukacije o ljudskim pravima za pravnike koji pruža podršku državama članicama Vijeća Evrope u primjeni Evropske konvencije o ljudskim pravima. Kroz program se u svih 47 država članica razvijaju sposobnosti sudija, advokata i tužilaca u pogledu primjene EKLJP-a.

Internet stranica programa HELP predstavlja platformu s resursima za učenje na daljinu i samostalno učenje o Evropskoj konvenciji i standardima u oblasti ljudskih prava. Resursi za učenje na daljinu su dostupni registrovanim učesnicima koji sudjeluju u pilot kursevima vođenim od strane domaćih mentora (u BiH u saradnji s Centrima za edukaciju sudija i tužilaca u FBiH i RS). Također, razvijeni su i resursi za samostalno učenje dostupni svim korisnicima koji kreiraju korisnički račun na internet stranici <http://help.pp.coe.int/login>. Materijali za edukaciju o pojedinim članovima EKLJP-a i pojedinačnim ljudskim pravima dostupni su na različitim jezicima.

Za više informacija možete posjetiti internet stranicu HELP-a za BiH: <http://helpcoe.org/national-page/bosnia-herzegovina>.

Elektronske baze podataka

Pripremile: Vera Bjelogrić, Sekretarijat VSTV-a BiH; Biljana Braithwaite, AIRE centar; Marija Jovanović, Univerzitet Oxford

Elektronske baze podataka predstavljaju izuzetno koristan resurs za pretraživanje sudske prakse. U nastavku predstavljamo dvije elektronske baze: Bazu sudskih odluka Centra za dokumentaciju VSTV-a BiH i Bazu evropske sudske prakse o ljudskim pravima AIRE Centra, namijenjenu zemljama jugoistočne Evrope.

Baza sudskih odluka Centra za sudsku dokumentaciju VSTV-a

Baza sudskih odluka Centra za sudsku dokumentaciju VSTV-a predstavlja elektronsku zbirku odabranih odluka najviših sudova u Bosni i Hercegovini i dostupna je na internet stranici www.pravosudje.ba/CSD/. Zaključno s 31.12.2014. godine Baza sadrži 10.675 odluka Suda Bosne i Hercegovine, Vrhovnog suda Republike Srpske, Vrhovnog suda Federacije BiH i Apelacionog suda Brčko distrikta, te odluke nižestepeni sudova donesene u istim predmetima. Na istom mjestu se nalaze i odluke Ustavnog suda BiH donesene po apelacijama na odluke sadržane u bazi, što korisnicima omogućava pregled odluka donesenih u jednom predmetu u različitim fazama postupka.

Iako sudska praksa u Bosni i Hercegovini formalno ne predstavlja izvor prava, argumentacija iznesena u sudskim odlukama utiče na tumačenje i primjenu važećih propisa. Dajući na uvid karakteristične odluke prvenstveno pravosudnoj zajednici u Bosni i Hercegovini, VSTV nastoji omogućiti ujednačavanje sudske prakse. Naime, upoznavanjem nosilaca pravosudnih funkcija sa stavovima drugih sudova pruža se mogućnost ujednačavanja prakse prije donošenja odluke. Značaj sudske interpretacije propisa i pravnih stajališta koje sudovi iskazuju u svojim odlukama naročito se ogleda u slučaju postojanja pravnih praznina, odnosno kada su odredbe pojedinih propisa nepotpune ili nejasne, te prilikom neusaglašenosti pravnih propisa.

Pored odluka, u bazi se nalazi i određeni broj sentenci preuzetih iz biltena sudske prakse koje se odnose na specifične pravne stavove. U nastavku se može vidjeti kako izgleda dio internet stranice Centra za sudsku dokumentaciju VSTV-a s prikazom jednostavne pretrage:

The screenshot shows the search interface for the Center for Judicial Documentation (VSTV-a BiH). The page is titled "Centar za sudsku dokumentaciju" and features a search bar at the top. Below the search bar, there is a navigation menu with options like "Sudska praksa", "Biblioteka", "Zakoni", "Vijesti", "Pomoć za korištenje", "Baza sudskih odluka", "Kontakt", and "Vaša pitanja". The main content area is titled "Jednostavna pretraga sudskih odluka" and includes a search form with the following fields and options:

- Naziv suda / institucije:** Izaberite (dropdown menu)
- Pravna oblast:** Izaberite (dropdown menu)
- Pismo odluke:** Izaberite (dropdown menu)
- Pretraga odluka po sadržaju:**
  - Sa određenom frazom
  - Sa svim riječima
  - Sa barem jednom od riječi
- Sortiraj prema:** Izaberite (dropdown menu)
  - Rastući
  - Opadajući
- Traži** (button) | **Poništi** (button)

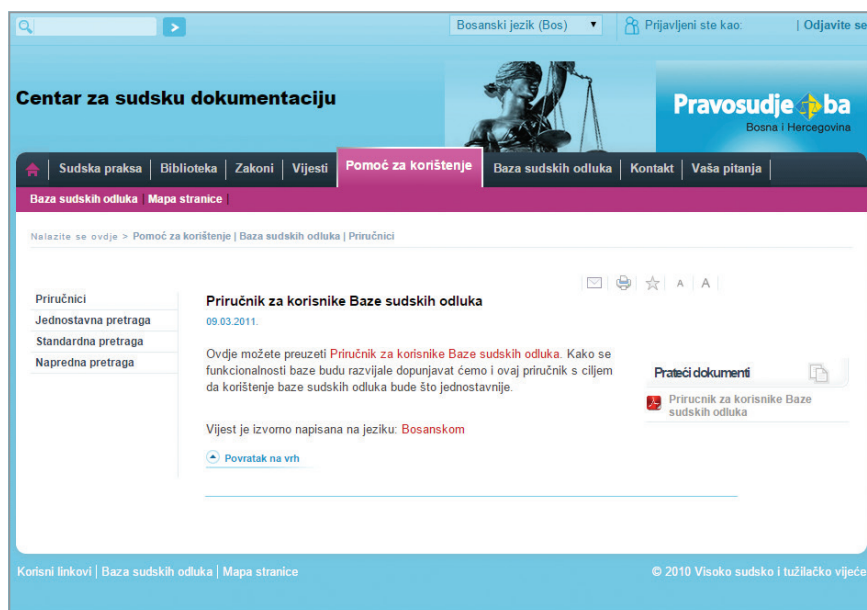
Below the search form, there is a section for "Rezultati pretrage" with a table of search results. The table has columns for "Podaci o odluci", "Sažetak / Sentenca", "Primjenjeni propisi", "Vezane odluke", "Indeksni pojmovi", and "Preuzimanje".

Slika 1

Izgled Baze sudskih presuda nakon logovanja
link: www.pravosudje.ba/CSD/

Pretraživanje baze kontinuirano se unapređuje kako bi se omogućio brži i efikasniji pronalazak željene sudske odluke. Trenutno je pretraga omogućena putem različitih parametara, kao što su naziv suda, pravna oblast (jednostavna pretraga), te na osnovu prethodno definisanih materijalnih i procesnih instituta iz krivičnog, građanskog i upravnog prava (napredna pretraga). U proteklom periodu razvijena je mogućnost pretrage prema sadržaju odluka, čime se znatno proširuje mogućnost pronalaska većeg broja odluka u skladu sa zadatim terminom ili kombinacijom termina. Unapređenje parametara za pretragu će se nastaviti i ubuduće. U nastavku je dat prikaz dijela internet stranice Centra za sudsku dokumentaciju VSTV-a na kome se može preuzeti Priručnik za korištenje Baze:

Slika 2

Prikaz podstranice „Pomoć za korištenje“ na kojoj se također nalazi Priručnik za korisnike Baze sudskih odluka

link: <http://csd.pravosudje.ba/vstv/faces/faces/kategorijevijesti.jsp?ins=142&modul=362>

Zbog svoje aktuelnosti i važnosti za tumačenje i primjenu zakona, Baza sudskih odluka CSD VSTV-a je od februara 2014. godine Odlukom Vijeća ministara BiH dostupna svim zainteresovanim licima, uz godišnju pretplatu u iznosu od 100 KM. Nakon izvršene uplate potrebno je skeniranu uplatnicu dostaviti na e-mail: csd@pravosudje.ba. Primjer popunjene uplatnice može se preuzeti na internet stranici kako je prikazano na slici:

Slika 3

Na linku (Vaša pitanja), nalazi se uputstvo kako se može pristupiti Bazi sudskih odluka <http://csd.pravosudje.ba/vstv/faces/faces/vijesti.jsp?id=1640>

Baza evropske sudske prakse o ljudskim pravima namijenjena zemljama jugoistočne Evrope

Baza evropske sudske prakse o ljudskim pravima (Baza) predstavlja elektronsku zbirku odabranih odluka Evropskog suda za ljudska prava u Strazburu (ESLJP) relevantnih za zemlje jugoistočne Evrope, i to na lokalnim jezicima (albanski, bosanski-hrvatski-crnogorski-srpski (BHMS) i makedonski).

Početna strana zahtijeva od korisnika da izabere jednu od tri jezične varijante na kojoj će vršiti pretragu (albanski, makedonski ili BHMS, od kojih je srpski jezik dostupan u ćirilicom pismu). U isto vrijeme, uz dokument na odabranom regionalnom jeziku data je i verzija na engleskom jeziku, što korisnicima omogućava pristup i onim presudama koje nisu prevedene na njihov maternji jezik.

Slika 4

Početna strana Baze

www.ehrdatabase.org

Početna strana Baze

Iako je prevashodno namijenjena sudijama i tužiocima u regionu kako bi olakšala primjenu EKLJP-a na nacionalnom nivou, Baza je dostupna svim zainteresovanim korisnicima putem linka: www.ehrdatabase.org. Baza omogućava domaćim pravnicima lakši pristup obimnoj i kompleksnoj praksi Suda u Strazburu u cilju njene bolje implementacije na nacionalnom nivou, što se pokazalo kao veliki izazov u svim zemljama širom Evrope, budući da zahtijeva inkorporiranje novog sistema prava i prilagođavanje na novi način pravnog razmišljanja.

Baza sadrži veliki broj prevedenih presuda i odluka ESLJP-a koje su po prvi put objedinjene u elektronskom obliku, sistematizovane i lako pretražive. Pored sudske prakse, sažetaka presuda i stručnih komentara, Baza sadrži prikaz i objašnjenje svakog člana EKLJP-a, kao i pregled osnovnih principa vezanih za primjenu datog člana.

Prikaz člana

Jedna od najznačajnijih karakteristika Baze, u odnosu na druge slične portale, predstavlja pregled uobičajenih faktičkih situacija u okviru svakog člana koje mogu dovesti do povrede prava zajamčenog tim članom Konvencije. Ove faktičke situacije predstavljaju opis okolnosti koje se obično vezuju uz određeni član što omogućava korisniku da utvrdi da li neki predmet povlači zaštitu prava iz Konvencije, a zatim pogleda u Prikazu datog člana koje testove treba primijeniti, kao i primjere sudske prakse. Portal također sadrži linkove ka drugim korisnim publikacijama, kao što su vodiči i priručnici o praksi ESLJP-a na jezicima zemalja iz regiona.

Član 2 - Pravo na život

Zaštita prava na život u članu 2, st. 1: Pravo na život predstavlja najosnovnije ljudsko pravo. Izuzetak u tekstu člana 2 vezan za smrtnu kaznu više nije primjenjiv. Ovo pravo je *apsolutno* i odnosi se i na ratna i vanredna stanja.

Test apsolutne nužnosti u članu 2, st. 2: Lišenje života ne predstavlja povredu člana 2 ako je *apsolutno nužno* u okolnostima navedenim u ovoj odredbi: radi odbrane nekog lica od nezakonitog nasilja, da bi se izvršilo zakonito hapšenje ili spriječilo bjekstvo lica zakonito lišenog slobode ili prilikom preduzimanja zakonitih mjera u cilju suzbijanja nereda ili pobune. Imperativ apsolutne nužnosti se takođe odnosi i na ostale okolnosti koje su dovele do smrti – kao što je planiranje, kontrola i organizacija neke akcije. Lišenje života *nikada* ne smije biti namjerno.

Ovaj član ima dva aspekta – materijalni i procesni.

Materijalni aspekt: uključuje zaštitu života i zabranu lišenja života. Do povrede ovog aspekta može doći i ako postoji stvarna smrtna opasnost čak i ako do smrti ne dođe. On sadrži i *negativnu obavezu* države (da neposredno ne izaziva smrt ili smrtnu opasnost) i njenu *pozitivnu obavezu* (da preduzima mjere kako bi preduprijedila smrt ili smrtnu opasnost). Pozitivna obaveza države podrazumijeva da u slučaju kada je stvarna ili neposredna opasnost po život neke osobe *predvidljiva*, bez obzira na to da li je za tu opasnost odgovorno privatno lice, država mora da preduzme razumne mjere kako bi spriječila njeno ostvarenje a sudovi moraju da razmotre da li je to učinila.

Nedostaci domaćeg zakonodavnog okvira o primjeni (potencijalno) smrtonosne sile mogu sami po sebi predstavljati povredu člana 2.

Neke relevantne situacije:

Država mora da obezbijedi zaštitu života ljudi tokom svih aktivnosti koje sprovodi, kao što su *policijske akcije* ili *protiterorističke mjere* a sudovi moraju da razmotre da li je to učinila. Ako su državni službenici primijenili silu koja je dovela do nečije smrti ili je do smrti došlo tokom lišenja slobode, država mora da pruži vjerodostojno objašnjenje kako je do smrti došlo. Do povrede člana 2 može takođe doći i u slučajevima *nestanka* i ozbiljnim slučajevima *nemara ljekara*.

Procesni aspekt: Ovo se odnosi na dužnost sprovođenja istrage *prima facie* slučaja kada je do smrti ili smrtno opasnosti došlo ili usljed neposrednog činjenja države ili njenog propusta da učini ono što je morala da učini da je preduprijedi. Drugim riječima, *nesprovođenje istrage* predstavlja povredu procesnog aspekta člana 2 kako u slučaju kada su državni službenici neposredno prouzrokovali smrt tako i u slučaju kada je smrt izazvalo neko privatno lice.

Procesno sprovođenje istrage je od suštinskog značaja za očuvanje javnog povjerenja u vladavinu prava jer se nime sprječava stvaranje percepcije o

Slika 5

Prikaz člana 2, Pravo na život:

<http://www.ehrdatabase.org/>

[SearchByArticle?Article=1](http://www.ehrdatabase.org/SearchByArticle?Article=1)

Prikaz faktičke situacije

Postoje dva osnovna načina pretraživanja Baze: pretraga prema članu Konvencije i napredna pretraga. Pojedini parametri su zajednički kod oba načina pretrage (slobodan tekst, tip odluke, ime podnosioca predstavke, tužena država, broj predstavke, vrsta odluke i datum).

Pretraga po članu je pogodnija za one korisnike koji nemaju veliko iskustvo u primjeni Konvencije budući da sadrži detaljan prikaz svakog člana i principa vezanih za njegovu primjenu. Također sadrži i listu uobičajenih faktičkih situacija koje se vezuju za određeni član što omogućava korisnicima da razumiju kontekst i okolnosti u kojima se dati član primjenjuje. Ovo je jedna od najznačajnijih prednosti Baze. Napredna pretraga je namijenjena korisnicima koji imaju iskustva s tumačenjem i primjenom Konvencije i dobro poznaju njene osnovne institute. Ovaj vid pretrage omogućava korisnicima da kombinuju više članova tokom pretrage, te da koriste kriterijume kao što su: opšte ključne riječi ili ključne riječi po članu, kao i dijelovi članova.

U skladu s razvojem prakse Suda u Strazburu, Baza se redovno ažurira novim presudama i odlukama, kao i pratećim materijalima korisnim za tumačenje i primjenu Konvencije.

Slika 6

Prikaz faktičke situacije član 6 i krivični predmeti:

<http://www.ehrdatabase.org/>

[SearchBySituation?Id=31](http://www.ehrdatabase.org/SearchBySituation?Id=31)

EUROPEAN HUMAN RIGHTS DATABASE

PRETRAGA NAZAD NASLOVNA KONTAKT ANKETA ADMIN PRILAVA

Serbian Cyrillic **BCMS LATIN SCRIPT** English

Član 6 i krivični predmeti

Garancije iz člana 6 postoje od trenutka kad je neka osoba „optužena“ za krivično djelo. To ne podrazumijeva samo formalno optuživanje osobe već i slučajeve kada je bilo koja radnja tužilačkih organa koju su preduzeli zbog sumnje da je ona izvršila krivično djelo „značajno uticala“ na tu osobu – na primjer, kad su joj zaplijenili ili zamrzli imovinu ili zatvorili firmu prije no što su je formalno optužili.

Član 6 (građansko-pravni aspekt) se primjenjuje na prava strana u građanskom postupku čiji su zahtjevi vezani za krivični postupak. Privatni tužioc koji žele da se žale na trajanje postupka ne mogu da se pozovu na krivični aspekt člana 6 jer se on odnosi samo na lica koja su „optužena“. Ali član 6 se primjenjuje kada ishod gonjenja po privatnoj tužbi zavisi od ishoda neodvojivo povezanog građanskog zahtjeva i u tom slučaju se strane mogu na njega pozivati i žaliti na trajanje krivičnog postupka.

Rezultati pretrage: 2

Slučaj JALOH (JALLOH) protiv NEMAČKE

54810/00 | 11.07.2006 | Presuda | Prisilno lečenje i davanje ermetika kako bi podnosilac predstavke isporučio dokaze Velikog veća je predstavljalo povredu člana 3.

Pravni blogovi

Blog (anglizam, duži naziv *weblog*) jeste oblik objavljivanja informacija na internetu (internet stranici), te sadrži prvenstveno periodične članke u obrnutom vremenskom slijedu – najnoviji članci nalaze se na vrhu stranice. Razvojem internet alata krajem 90-ih godina prošlog stoljeća došlo je do porasta broja blogova na internetu i njihovog korištenja. Prema podacima iz februara 2014. godine, pretpostavlja se da postoji 250 miliona blogova.

Početkom 21. stoljeća blogovi su se počeli koristiti i kako bi se informacije o razvoju sudske prakse, mogućnostima za stručno usavršavanja i pravni dokumenti učinili dostupnim široj javnosti. Ovaj oblik pravnih blogova je dobio i svoj naziv *blawg* (eng. *law* – pravo).

Pravni blogovi predstavljaju izuzetno brz način širenja informacija, a ukoliko imaju stabilan tim urednika, ažurniji su u odnosu na štampana izdanja.

U nastavku predstavljamo izbor najuticajnijih pravnih blogova.

Strasbourg Observers

Strasbourg Observers (link: <http://strasbourgobservers.com>) je blog koji se vodi iz Centra za ljudska prava Univerziteta Ghent. Ovaj blog ima za cilj da skrene pažnju akademika, praktičara i studenata na nove presude Evropskog suda za ljudska prava. U tom kontekstu ovaj blog sadrži i kritičke analize obrazloženja ESLJP-a u kratkim komentarima. Blog također ima za cilj da procijeni nedavne zakonske, političke i društvene događaje u Evropi kroz prizmu sudske prakse ESLJP-a. Urednici: Lourdes Peroni i Stijn Smet iz Centra za ljudska prava Univerziteta Ghent.

EJIL: Talk!

EJIL: Talk! je blog Evropskog žurnala međunarodnog prava – EJIL-a (eng. *European Journal of International Law*, link: <http://www.ejiltalk.org>). EJIL ima svoju posebnu internet stranicu (link: <http://www.ejil.org>) na kojoj su svi brojevi žurnala godinu dana nakon objavljivanja besplatno dostupni. *EJIL: Talk!* je vrlo uticajan blog u pravnoj blogosferi, a nastoji predstaviti najaktuelnije teme, različita gledišta i pravna shvatanja iz oblasti međunarodnog prava. Urednici su: Dapo Akande, Marko Milanović i Iain Scobbie.

International Law Observer

International Law Observer (link: <http://www.internationallawobserver.eu>) je blog namijenjen izvještajima, komentarima i diskusiji o temama iz međunarodnog javnog prava, prava Evropske unije i EKLJP-a. Urednici su dr. Dominik Zimmermann i dr. Gentian Zyberi.

UK Human Rights Blog

UK Human Rights Blog (link: <http://ukhumanrightsblog.com/>) ima za cilj osigurati slobodan, sveobuhvatan i uravnotežen pristup aktualnim informacijama iz pravnog života. Namjera urednika je predstaviti obje strane pitanja koja su često vrlo kontroverzna. Adam Wagner je generalni urednik bloga, dok su Rosalind English i Angus McCullough saradnici urednici. Blog pišu članovi odvjetničke komore „1 Crown Office Row“.

European Courts

European Courts (link: <http://europeancourts.blogspot.nl>) je blog o pravu EKLJP-a i EU. Glavni čitaoci ovog bloga su sudije, naučnici, studenti i advokati. European Courts je internet platforma za razmjenu znanja, iskustava i ideja u oblasti prava Evropske unije i sudske prakse ESLJP-a. Cilj bloga je buduća suradnja i bolje razumijevanje među evropskim sudijama, naučnicima i pravnicima. Ovaj blog ima opciju prevoda na dnu stranice, tako da se može čitati i na bosanskom/hrvatskom/srpskom jeziku. Blog *European Courts* je 2013. godine osnovao Marc de Werd, sudija Apelacionog suda u Nizozemskoj, Amsterdam, i glavni je i odgovorni urednik ovog bloga. Holandsko izdanje biltena (*Rechtspraak Europa*) napravljeno je uz pomoć Roel Andrea, Joanne Bik (LSB), Robina Cozijnsena, Michiela Olthofa, Mencoa Rasterhoffa, Nienke de Visser i Mirjam Winkels. Blog *European Courts* je dobitnik „Kristalne vage pravde“ CEPEJ-a za 2014. godinu.

When Humans Become Migrants

When Humans Become Migrants (link: <http://blogs.brighton.ac.uk/humanrights>) je namijenjen čitaocima koji žele razviti dublje razumijevanje različitih pristupa ljudskim pravima migranata u Europi, ali također i u Latinskoj Americi. Urednica je Marie-Bénédicte Dembour, University of Brighton's Business School.

Opinio Juris

Opinio Juris (link: <http://opiniojuris.org>) je forum za raspravu i diskusiju o međunarodnom pravu i međunarodnim odnosima. Blog je počeo s radom 2005. godine i jedan je od prvih i najuticajnijih pravnih blogova uopšte. Tim autora *Opinio Juris*a se bavi temama iz širokog političkog spektra i donose niz iskustava iz svojih predakademske karijere u vladi, privatnoj pravnoj praksi i nevladinim organizacijama. Autori potiču građanski i dijalog s poštovanjem među svojim blogerima, čitateljima koji mogu objavljivati komentare i gostujućim blogerima. Blog je osnovao Chris Borgen s Pravnog fakulteta Univerziteta St. John, koji je pokrenuo stranicu s Peggy McGuinness, također s Pravnog fakulteta Univerziteta St. John, i Julian Ku, s Pravnog fakulteta Hofstra. Od početka rada 2005. godine, uređivački tim *Opinio Juris*a je proširen na Rogera Alforda iz Notre Dame Law School, Kevina Jon Hellera, iz Melbourne Law School, Australija, Duncana Hollisa i Petera Spiroa oba iz Temple University Law school, Kena Andersona, American University Washington College of Law, Deborah Pearlstein, Princeton University, i Kristen Boon, Seton Hall Law School. Jessica Dorsey i An Hertogen su pomoćnici urednika.

Oxford Human Rights Hub Blog

Oxford Human Rights Hub Blog (link: <http://ohrh.law.ox.ac.uk/blog>) je blog koji promovira dijalog među istraživačima ljudskih prava, te praktičarima i kreatorima politike iz cijelog svijeta. Blog objavljuje priloge o aktuelnom razvoju ljudskih prava širom svijeta, uključujući sudsku praksu, zakonodavstvo, kreiranje politika i aktivizam. Blog uređuje Sandra Fredman, Rhodes profesor prava britanskog Commonwealtha i SAD-a.

Armed Groups and International Law

Armed Groups and International Law (link: <http://armedgroups-internationalallaw.org>) je blog koji ima dvije svrhe: dijeljenje informacija i kreiranje zajednice između pojedinaca i organizacija koje rade na temama vezanim za oružane grupe. Blog nastoji pružiti nove informacije o pričama iz novi-

na i publicirati akademske članke i seminare, razgovore i konferencije o temama vezanim za oružane grupe. Urednici su Katherine Fortin i Rogier Bartels.

Intlawgrrls

Intlawgrrls (link: <http://ilg2.org/IntLawGrrls>) nastoji dati glas ženama naučnicama, pravicama, kreatoricama politike, vođama, aktivistkinjama o temama vezanim za međunarodno pravo, politiku i praksu – od arbitraže, preko ljudskih prava, do trgovine, među mnogim drugim temama. Blog pruža uvid u aktuelna dešavanja u međunarodnom pravu i politici, kao i detaljne komentare o specifičnim pitanjima. Iako je ovo primarno pravni blog, povremeno se uključuju i gledišta iz drugih disciplina, kao što su političke nauke i antropologija. Jednom godišnje blog *Intlawgrrls* organizuje *online* simpozijum o važnim temama iz međunarodnog prava. Blog uživa institucionalnu podršku Klinike za međunarodno ljudsko pravo Univerziteta u Čikagu. Urednice su Cecilia Marcela Bailliet, Andrea Ewart, Sital Kalantry, Elizabeth Ludwin King, Jaya Ramji-Nogales i Milena Sterio.

PhD Studies in Human Rights

PhD Studies in Human Rights (link: <http://humanrightsdoctorate.blogspot.fr>) jeste blog za doktorske studente iz oblasti ljudskih prava. Cilj mu je pružiti informacije o savremenim kretanjima, reference za nova izdanja i materijale praktične prirode. Naglasak u uređivanju ovog bloga je stavljen na međunarodno krivično pravo. Urednici su William A. Schabas Middlesex University London, dr. Yvonne McDermott, Bangor University, UK, Niamh Hayes, Institute for International Criminal Investigations (IICI) u Den Hagu i Joseph Powderly, Grotius Centre for International Legal Studies, Leiden University.

Blog Pravne klinike Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

Blog Pravne klinike Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu se nalazi na linku <http://klinika.pravo.unizg.hr/blog>. Na blogu se mogu pronaći informacije o besplatnoj pravnoj pomoći, diskriminaciji i manjinskim pravima, izvršnom postupku, pravu pacijenata, radnom pravu i zaštiti stranaca i azilanata.

International Human Rights Courses, Traineeships & Jobs

International Human Rights Courses, Traineeships & Jobs (link: <http://www.internationalhumanrightscourses.blogspot.fr>) pruža pregled informacija o postdiplomskim programima iz oblasti prava i ljudskih prava, kratkim kursevima i ljetnim školama o ljudskim pravima, mogućnostima za stažiranje i poslovima iz oblasti ljudskih prava. Blog uređuju Yves Haeck i Clara Burbano Herrera iz Centra za ljudska prava Univerziteta Ghent.

Novosti iz zakonodavstva

Ova rubrika ima ulogu da upozna čitaoce s (predstojećim) novinama u zakonodavstvu u BiH. U njoj će biti izloženi prijedlozi zakona, predložene izmjene i dopune važećeg zakonodavstva, uredbе vlada i svi drugi zakonski i podzakonski akti koji mogu uticati na primjenu EKLJP-a i evropskih standarda. Ova rubrika neće predstavljati iscrpnu listu već izbor najvažnijih aktuelnih zakonodavnih inicijativa ili rješenja, te će sadržavati opis zakonskog akta o kojem je riječ, kao i komentar načina na koji on utiče na primjenu relevantnih evropskih pravnih standarda na nacionalnom nivou.

U ovom broju predstavljamo dva nova zakona: Zakon o javnom redu i miru Republike Srpske i Zakon o suzbijanju korupcije i organiziranog kriminala u Federaciji Bosne i Hercegovine.

Zakon o javnom redu i miru Republike Srpske je usvojen u decembru 2014. godine; međutim, još uvijek nije objavljen u Službenom glasniku. Ovaj zakon je donesen jer je prethodni (tj. još uvijek važeći Zakon o javnom redu i miru Republike Srpske) bilo potrebno izmijeniti u određenim dijelovima koji se tiču visine propisanih sankcija, precizirati elemente određenih prekršaja, kao i brisati određene odredbe.

Novi Zakon o javnom redu i miru slijedi sistematiku prethodnog i vrlo je lako uočiti promjene. Najviše kontroverze u opštoj i stručnoj javnosti je izazvala odredba (člana 2 stav 4) koja glasi: „Javno mjesto u smislu ovog Zakona jeste i svako drugo mjesto na kojem je počinjen prekršaj, a posljedica je nastupila na javnom mjestu,” jer se, prema obrazloženju Zakona (obrazloženje predlagača), ovdje misli na internet i društvene mreže. Do toga je došlo iz razloga što postoji bojazan da će primjenom ovog Zakona biti ugrožene sloboda izražavanja i sloboda okupljanja.

Dodatno, ovim Zakonom se pooštavaju sankcije, tako da će se nadležni organi i sudovi morati baviti pitanjem primjene blažeg zakona u ovom kontekstu.

U svakom slučaju, postoje razvijeni standardi ESLJP-a koje svi zainteresirani mogu konsultovati. Sudovi u slučaju nedoumica mogu pitanja po osnovu člana VI/3 tačka (c) Ustava BiH proslijediti Ustavnom sudu BiH, jer Ustavni sud ima nadležnost u pitanjima koja mu proslijedi bilo koji sud u Bosni i Hercegovini u pogledu toga je li zakon – o čijem važenju ovisi njegova odluka – kompatibilan s Ustavom BiH, s Evropskom konvencijom o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda i njezinim protokolima, ili sa zakonima Bosne i Hercegovine, te u pogledu postojanja ili domašaja nekog općeg pravila međunarodnog javnog prava.

Zakon o suzbijanju korupcije i organiziranog kriminala u Federaciji Bosne i Hercegovine je objavljen u „Službenim novinama Federacije BiH” broj 59/14 od 23.07.2014. Stupio je na snagu 02.08.2014., a primjena je trebala početi od 02.02.2015., u skladu sa završnim i prelaznim odredbama istog Zakona.

Ovim zakonom se utvrđuje primarna, stvarna nadležnost za procesuiranje krivičnih djela a) udruživanje radi činjenja krivičnih djela iz člana 340 Krivičnog zakona Federacije BiH, organizirani kriminal iz člana 342 Krivičnog zakona Federacije BiH, uključujući time sva krivična djela koja je učinila grupa za organizirani kriminal, b) krivična djela terorizma iz glave XVIII Krivičnog zakona Federacije BiH, c) krivična djela protiv ustavnog poretka Federacije BiH iz glave XV Krivičnog zakona Federacije BiH, d) krivična djela podmićivanja i krivična djela protiv službene i druge odgovorne dužnosti iz glave XXXI Krivičnog zakona Federacije BiH, krivična djela protiv privrede, poslovanja i sigurnosti platnog prometa iz glave XXII Krivičnog zakona Federacije BiH i krivična djela iz oblasti

poreza iz glave XXIII Krivičnog zakona Federacije BiH, ukoliko je učinilac ovih krivičnih djela službena ili odgovorna osoba izabrana ili imenovana od Parlamenta Federacije BiH, Vlade Federacije BiH ili Visokog sudskog i tužilačkog vijeća BiH, ili je Vlada Federacije BiH u postupku njihovog imenovanja dala svoju prethodnu saglasnost, kao i u svim drugim slučajevima kada vrijednost zahtijevane, obećane ili pribavljene imovinske koristi ili štete pričinjene učinjenjem ovih krivičnih djela prelazi iznos 100.000,00 KM, e) krivična djela protiv pravosuđa iz glave XXIX Krivičnog zakona Federacije BiH, i to: davanje lažnog iskaza iz člana 348 Krivičnog zakona Federacije BiH, sprečavanje dokazivanja iz člana 349 Krivičnog zakona Federacije BiH, povreda tajnosti postupka iz člana 350 Krivičnog zakona Federacije BiH, odavanje istovjetnosti zaštićenog svjedoka iz člana 352 Krivičnog zakona Federacije BiH i povreda zakona od sudije iz člana 357 Krivičnog zakona Federacije BiH – ako su učinjena u vezi sa krivičnim djelima iz tačke a) do d) člana 25 ovog zakona.

Za procesuiranje svih navedenih krivičnih djela i drugih krivična djela koja su učinjena u sticaju s krivičnim djelima iz stava 1 člana 25 Zakona, a u skladu s odredbama Zakona o krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine o spajanju postupka i vođenju jedinstvenog postupka, nadležan je Posebni odjel Vrhovnog suda Federacije BiH za korupciju, organizirani i međukantonalni kriminal. Za žalbeni postupak je nadležan Vrhovni sud Federacije BiH.

Zakonom se uređuju: a) osnivanje, organizacija, nadležnost, ovlaštenja i način rada Posebnog odjela Federalnog tužilaštva Federacije BiH za suzbijanje korupcije, organiziranog i međukantonalnog kriminala; b) osnivanje, organizacija, nadležnost i postupanje Posebnog odjela Vrhovnog suda Federacije BiH za korupciju, organizirani i međukantonalni kriminal; c) način izbora posebnog zamjenika glavnog federalnog tužioca za suzbijanje korupcije, organiziranog i međukantonalnog kriminala i federalnih tužilaca koji su raspoređeni u Poseban odjel tužilaštva, način rukovođenja Posebnim odjelom tužilaštva i rad posebnog zamjenika glavnog federalnog tužioca i federalnih tužilaca u Posebnom odjelu tužilaštva, d) način izbora sudija Posebnog odjela suda, e) saradnja organa uprave, upravnih organizacija i drugih tijela, pravnih osoba i osoba s Posebnim odjelom tužilaštva, f) uvjeti i postupak dodjeljivanja i ukidanja statusa saradnika pravosuđa, g) nadležnosti i zadaci sudske policije u pružanju pomoći u radu Posebnom odjelu tužilaštva i Posebnom odjelu suda, h) finansiranje rada Posebnog odjela tužilaštva i Posebnog odjela suda.

Ovaj zakon je iznimno kompleksan i ne prati postojeću sistematiku i logiku zakona u FBiH. Primjena ovog zakona se oslanja na cijeli niz zakona kao što su Krivični Zakon FBiH, Zakon o krivičnom postupku FBiH, Zakon o Visokom sudskom i tužilačkom vijeću BiH, Zakon o sudovima u FBiH, Zakon o Federalnom tužilaštvu, i drugi, te mijenja ili dopunjuje odredbe navedenih zakona. Iako je intencija ovog zakona na jednom mjestu objediniti sve odredbe neophodne za procesuiranje krivičnih djela iz oblasti korupcije, organiziranog i međukantonalnog kriminala, mnoga pitanja su ostala nedefinisana i stvaraće probleme u praksi.

Iako je zakonom predviđena primarna, stvarna nadležnost Posebnog odjela Vrhovnog suda, nejasno je kako će se predmeti i kojem sudu delegirati u slučaju potrebe. Također, prvi žalbeni postupak koji se bude vodio će otvoriti pitanje prava na suđenje pred nezavisnim i nepristrasnim žalbenim sudom i upitno je da li ova odredba može podnijeti ispitivanje po standardima razvijenim pred ESLJP-om. Sličan problem postoji i u vezi Apelacionog odjeljenja Suda BiH, s tim da se Zakonom o suzbijanju korupcije i organizovanog kriminala u Federaciji BiH čak ne predviđa ni osnivanje posebnog žalbenog odjeljenja u okviru Vrhovnog suda FBiH.

Primjena člana 7 EKLJP-a nakon presude ESLJP-a donešene u predmetu Maktouf i Damjanović

Pripremila: Emira Hodžić, Sud BiH

Predmet *Abduladhim Maktouf* je prvi predmet koji je presuđen pred Sudom Bosne i Hercegovine za krivično djelo ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 173. KZ BiH. Sud je u ovom predmetu primijenio Krivični zakon BiH smatrajući da odredba člana 7 stav 2 EKLJP-a omogućava odstupanje od obavezne primjene blažeg zakona u predmetima koji predstavljaju krivična djela prema međunarodnom pravu. Također, Sud je smatrao da ovo odstupanje ima svoje puno opravdanje kada se ima u vidu opća svrha kažnjavanja iz člana 6 KZ BiH. Sud je istakao da se maksimalnom kaznom zatvora od 20 godina (nakon ukidanja smrtne kazne) svrha kažnjavanja ne bi mogla postići imajući u vidu težinu djela i posljedice istog. Stav Suda BiH koji je zauzet u pomenutom predmetu potvrđen je i od strane Ustavnog Suda BiH, te je Sud i u narednim predmetima slijedio isti stav.

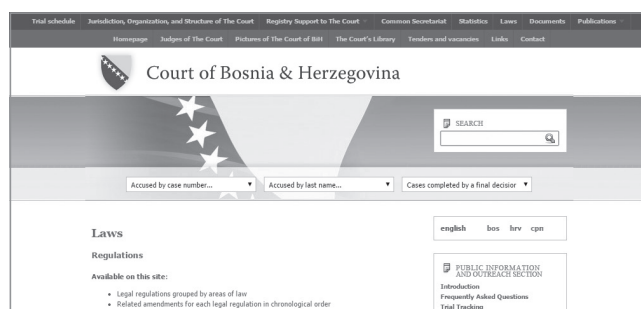
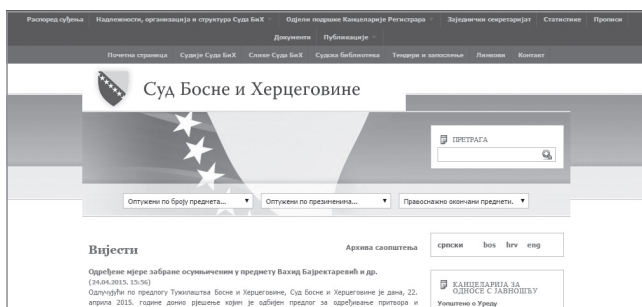
ESLJP je 2013. godine odlučio o apelaciji koju je Abduladhim Makotuf podnio protiv presude Suda BiH i odluke Ustavnog Suda BiH zajedno sa apelacijom Gorana Damjanovića, utvrdivši povredu člana 7 EKLJP-a u dijelu koji se odnosi na primjenu blažeg zakona. Prilikom odlučivanja, ESLJP je uzeo u obzir samo okolnosti pojedinačnih slučajeva *Maktouf i Damjanović*. Sud je naglasio da njegova odluka ne treba biti shvaćena na način da su aplikantima trebale biti izrečene blaže kazne, već samo da su u njihovim konkretnim slučajevima trebale biti primijenjene odredbe o kažnjavanju iz KZ SFRJ. Sud je posebno naglasio i to da se sa sigurnošću ne može reći da bi bilo koji od aplikanata i dobio blažu kaznu da je bio primijenjen Krivični zakon SFRJ. Primjenjujući princip da pravac kažnjavanja određuje zakon koji će se primijeniti, Evropski sud se očitovao o blažem zakonu, posmatrajući zakonski minimum odnosno najnižu propisanu kaznu za krivično djelo ratni zločin protiv civilnog stanovništva, i to isključivo posmatrajući okolnosti konkretnog slučaja, a nije razmatrao pitanje blažeg zakona poredeći zakonski propisane maksimume kazni za pomenuto krivično djelo.

Nakon što je ESLJP zauzeo stav u predmetu *Maktouf i Damjanović*, Ustavni Sud BiH je u toku 2013. i 2014. godine donio 16 odluka povodom apelacija koje su podnesene na odluke Suda BiH, a kojima je istican, između ostalog, i prigovor povrede člana 7 EKLJP-a. Odluke se odnose ne samo na lica koja su osuđena za krivično djelo ratni zločin protiv civilnog stanovništva, već i u odnosu na krivično djelo genocid, koje je također bilo propisano po oba zakona i u predmetima s težim posljedicama nego što je to slučaj u predmetima *Maktouf i Damjanović*.

U pogledu primjene krivičnog zakona važno je istaći da se nakon odluke ESLJP-a u predmetu *Maktouf i Damjanović* Ustavni sud u predmetima gdje su izricane kazne bliže zakonski propisanom minimumu pozivao na ovu odluku. Međutim, u predmetima u kojima su lica bila osuđena po presudama Suda BiH za krivična djela sa znatno težim posljedicama, obzirom na visinu izrečenih kazni koje je apelantima izrekao Sud BiH, Ustavni sud je utvrđivao koji je zakon za apelanta blaži u pogledu maksimalne kazne koja bi mu se mogla izreći. U takvim predmetima je bilo značajno razmotriti pitanje smrtne kazne u bh. zakonodavstvu kao ključnog pitanja u procjeni blažeg zakona za djela sa teškim posljedicama, a u svim takvim predmetima Ustavni sud je zauzeo stav da: „...u vrijeme donošenja osporenih odluka,“ [koje su donesene najvećim dijelom

u toku 2008. i 2009. godine] „nije postojala niti teorijska niti praktična mogućnost da apelantu bude izrečena smrtna kazna“, te je slijedeći ovu argumentaciju u takvim predmetima utvrdio povredu člana 7 i ukinuo u cijelosti ili djelimično drugostepene presude Suda BiH, te naložio da Sud BiH po hitnom postupku donese novu odluku u odnosu na izricanje kazne u skladu s članom II(2) Ustava BiH i članom 7 stav 1 EKLJP-a. U vezi sa stavom koji se odnosi na pitanje smrtne kazne postoje i izdvojena mišljenja u pojedinim odlukama Ustavnog suda.

Presude Suda BiH koje su donesene u postupcima nakon ukidanja drugostepenih odluka od strane Ustavnog suda se mogu naći na internet stranici Suda BiH (www.sudbih.gov.ba).

Najava sljedećeg broja *Pravne hronike*

Sljedeći broj *Pravne hronike* (broj 2) će biti objavljen u oktobru 2015. godine.

Teme koje će biti obuhvaćene su: Praksa Evropskog suda za ljudska prava u odnosu na zemlje zapadnog Balkana i u odnosu na Bosnu i Hercegovinu; Novine u jurisprudenciji Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, Suda Bosne i Hercegovine, Vrhovnog suda Federacije Bosne i Hercegovine i Vrhovnog suda Republike Srpske u prvoj polovini 2015. godine. Sljedeći broj će također obuhvatiti nova pravna shvatanja sudskih panela za ujednačavanje sudske prakse, kao i novine iz jurisprudencije Suda Evropske unije. U sljedećem broju članci će biti posvećeni i mogućnostima za stručno usavršavanje pravnika u Bosni i Hercegovini i stručnim pravnim časopisima.

Pravna hronika će imati i svoje elektronsko izdanje, koje će uskoro biti dostupno.

British Embassy
Sarajevo

The AIRE Centre

Advice on Individual Rights in Europe

BOSNA I HERCEGOVINA - БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА - BOSNIA AND HERZEGOVINA
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE - ФЕДЕРАЦИЈА БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ
REPUBLIKA SRPSKA - РЕПУБЛИКА СРПСКА

JAVNA USTANOVA CENTAR ZA EDUKACIJU SUDIJA I TUŽILACA
JAVNA USTANOVA CENTAR ZA EDUKACIJU SUDIJA I TUŽITELJA
ЈАВНА УСТАНОВА ЦЕНТАР ЗА ЕДУКАЦИЈУ СУДИЈА И ТУЖИЛАЦА
PUBLIC INSTITUTION CENTRE FOR JUDICIAL AND PROSECUTORIAL TRAINING
OF FEDERATION OF BIH AND RS